

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Dagbog fra en retshjælp 2

Von Hielmcrone, Nina

Published in:
SOC DOK

Creative Commons License
CC BY 4.0

Publication date:
2020

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Von Hielmcrone, N. (2020). Dagbog fra en retshjælp 2. *SOC DOK*, 2(2), 19-22.
<http://socdok.dk/SOC%20DOK%202.aarg.%20nr.%202.pdf>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

SOC DOK

- platform for socialpolitisk dokumentation og debat

2. årgang nr. 2 - august 2020

Socialpolitisk Forening Hovedstaden - for Sjælland, øerne og Bornholm

Indhold - Ctrl+klik på en overskrift for at komme til artiklen

Fra redaktionen	2
Skal børnene blive ved med at betale prisen?	3
Fattigdom skaber dårlige forældre. Fattigdomsydelserne bør afskaffes, inden man fjerner flere børn	4
Redaktionen: Læs også	6
Astrid Krag er ude på et politisk skråplan, hvor de udsatte må tigge som Oliver Twist	6
Børnefattigdom i de nordiske lande, Tyskland og Østrig – ekspertseminar afholdt på Malmø Universitet af International Council on Social Welfare (ICSW) den 6.-7. december 2019	7
Beboere i den almene boligsektor er hårdest ramt af arbejdsløsheden under corona-krisen	9
Corona-smitten ramte Københavns Vestegn særlig hårdt – det er der indlysende forklaringer på	11
Skal borgernes lige rettigheder respekteres, også når deres hjem er i almene boliger?	13
Dagbog fra en retshjælp – 2	19
Druk, stress og rodløshed – det hele er godt, bare det er dansk, men: De varme lande er noget lort	22
Norske tilstande på integrationsområdet?	24
Corona-krisen og konsekvenser for det økonomiske samarbejde i EU	26
SOCIUS – tænketank for social bæredygtighed	29
Mindeord om Benny Lihme: Han var sin egen	29
De forbandede år... Tre aar efter	31
FORENINGSNYT	33
Bestyrelsen har omkonstitueret sig: Ny formand og næstformand	33
Kronikkonkurrencen endte uden vindere – i denne omgang	33
De nominerede til årets Yggdrasilpris	34

21. august: [Social komsammen](#) for abonnenter og venner af tidsskriftet Social Kritik 37
15. september: FKSA - Foreningen til fremme af kritisk socialt arbejde - [Temamøde](#) med Mathias Herup Nielsen om skabelsen af uværdigt trængende borgere 38
27. september: [Dialogmøde](#) på Dutrupgaard - Bæredygtig flygtningepolitik? 39

SOC DOK

- platform for socialpolitisk
dokumentation og debat
ISSN: 2597-0100

Tidsskrift for Socialpolitisk
Forening Hovedstaden

Forretningsudvalg:

Patrick Hansen, formand
Halima El Abassi, næstformand
Kirsten Windekilde, kasserer

Redaktion:

Peter Bundesen, ansv.
Lauge Rasmussen
Kirsten Windekilde
Nina von Hiemlcrone

Fra redaktionen

Dette nummer af SOC DOK tager afsæt i statsminister Mette Frederiksens nytårstale den 1. januar, hvor hun erklærede, at hun "altid vil stå på børnenes side".

Det forekommer nok at være længe siden nu, og den førte politik bekræfter langt fra, at Mette Frederiksens altid gør, hvad hun siger. En politik på børnenes side handler i høj grad om kvaliteten af børnenes dagtilbud og skole – og altså pædagogerne arbejdsvilkår, men også børnenes egne forældres arbejdsvilkår og økonomi, familiens boligforhold, børnenes adgang til fritids- og kulturtilbud, en bæredygtig klimaudvikling og meget andet.

Derfor dækker vi i dette nummer af SOC DOK også bl.a. coronaens betydning for de udsatte boligområder og ghettolovgivning, racisme og integration, ligebehandling og retshjælp. Og vi følger op på temanummeret om corona-krisen – nr. 1, 2. årg. – med Jørgen Rosteds artikel om corona-krisens konsekvenser for det økonomiske samarbejde i EU.

Lige nu venter vi på den varslede Barnets Lov, med et uddrag af Mette Frederiksens ord i [nytårstalen](#) ringende i ørerne:

"Vores familiebaggrund betyder meget for vores liv og fremtid.

Når jeg skal forstå mine egne værdier, min måde at være mor på, mit forhold til religion og traditioner. Mine politiske holdninger. Ja, sågar mine madvaner – så er der ganske meget, der har rod i min opvækst hjemme i Aalborg.

Vi former vores børn. Det er en vigtig del af det at være familie. Sådan lever vores danske kultur videre fra én generation til den næste.

Sammen har vi skabt et samfund. Bygget på tillid. Et velfærdssamfund. Hvor stadig flere har fået muligheder, som vores forældre ikke havde. Det kan vi godt være stolte af. ...

Jeg har truffet et valg. Jeg vil altid stå på børnenes side.

Det kommer med en pris. Det gør enhver svær beslutning. Ligeegyldigt hvor dårligt mennesker har det. Så vil vi alle sammen det bedste for vores børn. Men i dag får nogle forældre for mange chancer. Måske i den bedste mening. Men når en 12-årig bliver fjernet fra hjemmet, så ligger der ofte 11 dårlige år bag. Derfor må vi lægge berøringsangsten væk. Også over for andre kulturer. Nogle forældre kommer fra lande, hvor vold mod børn er tilladt. Det er det ikke i Danmark. I Danmark er det forbudt at slå sine børn. Og piger skal have samme frihed som drenge. Vi må træde i karakter som samfund. Flere udsatte børn skal have et nyt hjem. Tidligere end i dag. Og vilkårene for anbragte børn skal være langt mere stabile. Det vigtigste. Det helt afgørende for et lille barn. Det er at vokse op med tryghed, kærlighed og stabilitet. Derfor bør flere udsatte børn også bortadopteres. Så de får en reel ny start.

Jeg ved godt, at det ikke er alle, der vil være enige med mig. Nogle vil sige, at vi skal forebygge mere. Hjælpe familierne. Det skal vi. Men det vil ikke være nok. Vi må entydigt tage børnenes parti. ..."

Men er det så entydigt, hvordan man skaber tryghed, kærlighed og stabilitet, og hermed tager børnenes parti? Det diskuterer en række af artiklerne i dette nummer.

Skal børnene blive ved med at betale prisen?

Sådan spørger Tonny Trip Jensen Christiansen i en kronik i dagbladet Information den 26. juni 2020. Tonny Trip Jensen Christiansen præsenterer sig selv som tidligere anbragt, og skriver:

"... I dag ville jeg have været et af 'Mette Frederiksens udvalgte børn', der skulle anbringes, og det ønsker jeg ikke for nogen.

Når en kommune anbringer et udsat barn, gør de, hvad de tror er bedst. Som samfund håber vi, at anbringelsen er rigtig og gennemtænkt. Men hvad hvis de blot gør, som de plejer, uden at tænke på, om de beskytter barnet eller i uvidenhed gør det modsatte?

Astrid Krag (S) forsvarer i [Information](#) tvangsanbringelserne med, at børn fra minoritetsetniske hjem er overrepræsenteret i underretningsstatistikken. Hvad hun ikke redegør for, er, om det sted, hun ønsker at anbringe barnet, er bedre.

Er den fremtid, hun tiltænker barnet, virkelig bedre? Bedre end at vokse op med en kærlig, men alkoholiseret mor? Bedre end at vokse op i en familie, som ikke har opdaget, at Danmark endegyldigt afskaffede revselsesretten i 1997?

Her er, hvad vi ved: Børn, der har været anbragt, klarer sig dårligere gennem hele livet. Fra barnsben af slås anbragte med en massiv overdødelighed på grund af selvmord og stofmisbrug, viser tal fra [Rockwool Fonden](#) og [VIVE](#). Hele 28 procent af dem har forsøgt selvmord, mens de var i statens varetægt. Og vi ved, at de, der overlever, får en væsentlig dårligere uddannelse, og mange lander på overførselsindkomst. Det lyder ikke som en succes. ..."

"... Det ser ud til, at anbringelse er barnets første skridt ind i en ond cirkel.

Vi ved, at børn, der bliver anbragt, har forældre, der selv har været anbragt. Vi ved, at 34 procent af alle anbragte kommer fra etniske minoriteter. Og vi ved, at 77 procent kommer fra familier, hvor der kun er én forælder. Vi ved, at når lavindkomstfamilier får beskåret kontanthjælpen, stiger risikoen for, at deres børn bliver anbragt, med 25 procent. Alt det står i [Rockwool Fondens rapporter](#).

Problemerne begynder og slutter med økonomi. I dag risikerer titusindvis af udsatte borgere at få fjernet deres børn. ..."

"... Med Bistandsloven i 1976 fik kommunale sagsbehandlere overdraget det fulde ansvar for området. Nok blev de gjort eneansvarlige for alle beslutninger om anbringelse, men kriterierne har aldrig været entydige, endsige målbare.

[Ankestyrelsens anbringelsesstatistik](#) viser, at kommunerne angiver to grunde til, at de anbringer: årsager hos forældrene og årsager hos barnet. Når sagsbehandlerne i 49 procent af tilfældene angiver »utilstrækkelig omsorg« som årsag og i 28 procent af tilfældene angiver »udadreagerende adfærd«, så ved ingen, hvad det betyder. Uden entydige og ufravigelige kriterier har vi gjort det umuligt at varetage det enkelte barns tarv.

Anbringelse bør kun bruges som sidste udvej. Det skal være undtagelsen, ikke normen.

Hvorfor bliver der ikke gjort mere for de udsattes økonomi, når vi nu ved, at der er en direkte sammenhæng mellem en families økonomi og dens risiko? Vi bør forlange noget bedre. ..."

"... Uheldigvis har skiftende regeringer altid været mere optaget af at vaske hænder end at gøre noget effektivt. Ved at flytte ansvaret for praksis til kommunerne har de skabt sig selv en syndebug, som de, når det er politisk belejligt, kan pådutte 'forbedringer', og når det så går galt, kan skyde skylden på.

Mette Frederiksens udtalelse om, at »flere udsatte børn skal have et nyt hjem. Tidligere end i dag«, lyder som netop sådan en forbedring. Som masser af regeringer før denne vil man gerne fremstå handlekraftig og menneskelig. Om de foreslåede ændringer så gør en forskel og hjælper dem, som det rent faktisk handler om, er tvivlsomt.

For at berettigede noget så voldsomt som en anbringelse, er det ikke nok at stikke en fugtig finger i vejret. Hver eneste anbringelse skal kunne retfærdiggøres og være nødvendig. Og for hvert eneste barn skal det kunne sandsynliggøres, at barnet gennem anbringelsen vil få et bedre liv. Et bedre liv end det ellers ville have fået, hvis anbringelsen ikke havde fundet sted. ...”

Fattigdom skaber dårlige forældre. Fattigdomsydelserne bør afskaffes, inden man fjerner flere børn

Når regeringen prædiker anbringelse af udsatte børn, pålægger den forældrene hele skylden. Den overser dermed, at det er fattigdommen og dermed den svigtende velfærdsstat, der ofte skaber dårlige forældre, skriver tre fagfolk fra Foreningen til Fremme af Kritisk Socialt Arbejde, FKSA, i en kronik i dagbladet Information den 10. marts 2020, som vi bringer her med forfatterens tilladelse.

Af Rikke Alminde, socialrådgiver,

Kirsten Henriksen, socialrådgiver, kandidat i socialt arbejde og ph.d., og

Hans Horn, socialrådgiver og kandidat i socialt arbejde.

I sin nytårstale betonedes Mette Frederiksen (S), at hun som børnenes statsminister ønsker, at flere udsatte børn får et nyt hjem og mere stabile forhold. Det er prisværdigt med større fokus på børns vilkår og behov for stabilitet. Men er flere (tvangs)anbringelser og bortadoptioner nu også det rette svar?

Efterfølgende har socialministeren sagt i DR2 Deadline: »Det er godt nok indgribende at lade børn vokse op med omsorgssvigt.« Ja. Omsorgssvigt er indgribende i og ødelæggende for et barneliv. Og omsorgssvigtede børn er klart et samfundsansvar. Men hvilke indsatser er da de rette til at modvirke en opvækst med omsorgssvigt?

[En tidligere anbragt ung sagde efter nytårstalen:](#) »Jeg er ikke enig i, at vi burde anbringe flere børn. Det kan ikke være et selvstændigt mål at anbringe flere. Målet må være at sikre flere børns trivsel.«

Ja, målet for 'børnenes statsminister' må være at sikre flere børns trivsel og modvirke omsorgssvigt. Men hvordan vil regeringen leve op til det? Hører vi om andre initiativer end at fjerne flere børn?

Måske kunne man starte et helt andet sted og i stedet fjerne fattigdomsydelserne: Kontanthjælpsloftet, 225-timersreglen og integrationsydelsen, som bevirker, at antallet af fattige børn er steget betydeligt de seneste år, så en lang række børn vokser op i fattigdom. En fattigdom, som forskning viser, har langtrækkende konsekvenser for deres fremtid, ud over at fattigdommen aktuelt medfører en barndom med mange afsavn og belastninger, som man måske med en socialfaglig baggrund kunne betegne som statsligt forårsaget omsorgssvigt.

Regeringen har dog sat et kommissionsarbejde i gang og indført et [midlertidigt børnetilskud](#) for familier ramt af de reducerede ydelser, som skønnes at løfte cirka 3.800 børn ramt af kontanthjælpsloftet samt knap 2.400 børn ramt af integrationsydelsen over fattigdomsgrænsen. Men det fjerner ikke problemet, da hele [64.500 børn anslås at leve under fattigdomsgrænsen](#).

Børnefattigdom i praksis

Som socialrådgiver i en landkommune møder man på skoler og i dagtilbud en række børn og forældre, der lever i fattigdom. Det kommer til udtryk på mange måder: Vi ser børn uden årstidssvarende overtøj, som ikke kan betale for skoleturen eller deltage i fritidsinteresser, som ikke holder børnefødselsdag og ikke har madpakke med. I de fleste fattige familier er det ikke kun forældrene, der bliver stressede af økonomien: i skolegården ser vi børn, der er ulykkelige, fordi vinterstøvlerne allerede i november er i stykker. Vi møder børn i førskolealderen, der forholder sig til familiens økonomi og venter på børnepenge.

I kommunens familieafdeling ser man ofte fattigdomsproblematikker i socialt udsatte familier. Dem kan familieafdelingen grundlæggende ikke løse. Fattigdom affødes af strukturelle forhold og lovgivninger, som familierådgivere ikke har bemyndigelse inden for. De kan bevilge enkeltudgifter i kraft af Serviceloven, men kan for eksempel ikke bevilge løbende hjælp til nødvendig medicin. En sådan hjælp kan hverken løse familiens fattigdomsproblematik eller lette den stress, der følger med et liv i usikkerhed, hvor man er afhængig af hjælp.

Imidlertid er det væsentligt for familiens samarbejde med familieafdelingen, at dens liv i fattigdom ses og forstås, hvilket nogle socialrådgivere på familieområdet gør. I et sådant samarbejde bliver de afledte konsekvenser af fattigdom ofte taget med i handleplanen for netop at mindske dem. Vi oplever en stor velvilje blandt de voksne, der møder børnene i dagligdagen til at finde løsninger, så barnet alligevel kommer med til fødselsdag, får et par vinterstøvler eller låner en cykel, så de kan deltage i skolens trafikdag. Vi ser dog også, at det for mange er grænseoverskridende at tilbyde hjælpen og samtidigt, at familierne kan have svært ved at tage imod den tilbudte hjælp, da den kan opleves som en almisse.

De afledte problemer af fattigdom kan være meget komplekse. Vi ser familier, hvor forældrene bliver sammen trods vold i forholdet, fordi et brud ville betyde, at den ene eller begge ender i fattigdom. Familier, som ikke kan deltage i et tilbudt forældrekursus på grund af transportudgiften, eller som ikke har råd til nødvendig medicin til et barn eller de voksne. Familier, som kan have svært ved at finde en stor nok bolig, de kan betale.

Vi ser en synergieffekt mellem fattigdom og andre sociale problemer: Moren, der i forvejen har svært ved at sætte grænser for sit barn, får det betydeligt vanskeligere uden penge til sin ADHD-medicin. Børn, som har oplevet svære skilsmisser og nu skal leve sammen med nye søskende hver anden uge på alt for lidt plads. Det gør det vanskeligt for dem at få bearbejdet den sorg, der er forbundet med at være skilsmissebarn.

Forskning om fattig opvækst

Forskning underbygger, at der er en synergieffekt mellem fattigdom og andre sociale problemer. Når familier presses økonomisk, forhøjes stressniveauet betragteligt og hermed bliver risikoen for omsorgssvigt øget. De pressede forældre har svært ved at være nærværende og omsorgsfulde over for børnene. Det giver igen en øget risiko for, at børnene udvikler behov for særlig støtte.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd fremhæver i en nylig rapport, at et liv i relativ fattigdom indebærer »en tilværelse, der ligger meget langt fra den almindelige tilværelse i samfundet, men ikke nødvendigvis en tilværelse med store, basale afsavn«. Det er dog betydningsfulde afsavn i et børneliv, som indebærer, at grundlæggende behov ikke bliver opfyldt.

I undersøgelsen svarer over halvdelen af familierne, at de ikke har kunnet købe nødvendigt beklædning som vinterstøvler og vinterjakke til deres børn. I hver tredje familie har man også måttet undvære at holde børnefødselsdag på grund af økonomien. I to ud af tre familier oplever de, at den dårlige økonomi påvirker børnenes trivsel negativt.

Et børneliv i fattigdom rummer desuden en stærk social slagside, som forhindrer barnet i at deltage i vigtige fællesskaber – både på kort og lang sigt. Det skaber et B-hold af børn, som også har en forøget risiko for et liv i fattigdom som voksne.

Samtidig ser en række fagfolk på børne- og familieområdet ikke fattigdommens ansigter og forholder sig derfor ikke til dem i samarbejdet med familierne. De fokuserer i stedet på relationerne mellem barn og forældre og dermed bliver udsatte børn og familier ikke tilbudt sociale indsatser, der modsvarer deres reelle behov og som kunne bidrage til nødvendige forandringer i deres tilværelse.

Regeringens løsning med at anbringe børnene pålægger forældrene skylden for en opvækst i udsathed. Imidlertid overser regeringen, at dårlig økonomi skaber dårligere forældre, således at det er fattigdommen og dermed den svigtende velfærdsstat, der er synderen.

Vi afviser ikke, at flere børn kan have behov for at blive anbragt eller måske rettere behov for at blive anbragt tidligere. Men anbringelse som et quickfix er forfejlet. I stedet bør 'børnenes statsminister' medvirke til, at langt færre børn lever i den udsathed, som følger af et liv i fattigdom. I stedet burde

regeringen sikre, at alle børn opnår mulighed for at leve et godt børneliv – så vidt muligt – sammen med deres familie.

Derfor skal opfordringen lyde til regeringen: Afskaf fattigdomsydelserne nu!

Redaktionen: Læs også

AE-Rådets temapublikation fra maj 2020: [Din klasse følger dig gennem livet](#)

ROCKWOOL Fondens nyhedsbrev/Study Paper fra juni 2020, hvor det fremgår at 12 procent af alle nyfødte i Danmark, svarende til hvert 9. barn, i løbet af barndommen kan forvente at bo i et hjem, hvor de voksne er 'økonomisk ekskluderede', dvs. ikke er i arbejde og har en husstandsindkomst under OECD's fattigdomsgrænse. Det er en af hovedkonklusionerne i ROCKWOOL Fondens Forskningsenheds nye studie. Studiet er lavet i samarbejde med forskere fra Stockholms Universitet og University of Wisconsin – Madison. For første gang nogensinde beregner studiet risikoen for børn født i Danmark for at opleve økonomisk eksklusion i barndommen. [Dansk uddrag: [RFF-NYT-Juni-2020: Ny indikator for økonomisk eksklusion](#). Hele studierapporten: [Study-paper-150_Household-economic-exclusion-among-Danish-children_June-2020.](#)]

UDEN FOR NUMMER – Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde, nr. 40, juni 2020: [Temanummer om anbringelser](#)

KRONIK fra AKTIONSGRUPPEN FOR BØRNS VELFÆRD: Færre underretninger og bedre anbringelser, Politiken den 16. august 2020, hvor Aktionsgruppen forud for at regeringen fremlægger den varslede Barnets Lov slår til lyd for det perspektiv, at lovgivningen på børneområdet skal "ind på et andet spor, hvor indsatsen bygger på respekt for familielivet, samarbejde med forældre og børn, gensidig tillid, relationsudvikling, opprioritering af den forebyggende indsats i det primære sikkerhedssystem samt øget samarbejde på tværs af borgere, fagprofessionelle, faggrupper, civilsamfund og myndighed." [Læs Aktionsgruppens kronik her.](#)

Se også [på side 38](#) invitationen til temamøde om skabelse af uværdigt trængende borgere **fra Foreningen til Fremme af Kritisk Socialt Arbejde, FKSA**

Astrid Krag er ude på et politisk skråplan, hvor de udsatte må tigge som Oliver Twist

Socialpolitisk Forening Hovedstadens bestyrelsesmedlem, medstifter af Næstehjælperne, folkeskolelærer Linda Villadsen skriver i et debatindlæg i Politiken den 31. maj 2020, at en socialpolitik, hvor de mest udsatte må forlade sig på madpakker fra private organisationer, mens erhvervslivet får milliardstore hjælpepakker, ikke er en socialdemokratisk regering værdig. Vi bringer indlægget i uddrag:

"Socialminister Astrid Krag jublede på sin facebookprofil. »En pakke fyldt med mad og hygge til dem, der trænger«, skrev hun under billedet af en familiefar, der sidder med sine to børn ved et bord fuldt af mad. Æbler, sæbe, gulerødder og ketchup. Fødevarer, som de fleste af os som en selvfølge slæber med hjem. Men faren har ikke været i supermarkedet. Det har han nemlig ikke råd til, for coronakrisen har tæret på familiens økonomi. Maden kommer i stedet fra Red Barnet.

»Jeg kan få min nattesøvn tilbage, fordi det fjerner nogle bekymringer fra mine skuldre«, fortæller faren i den ledsagende tekst på ministerens facebookprofil.

Socialministeren gør i sit opslag opmærksom på, at regeringen som en del af indsatsen under coronakrisen har afsat midler til de organisationer, der er i kontakt med børnefamilier, der som familiefaren og hans børn står i en ekstra udsat økonomisk situation. Hun udtrykker taknemmelighed for, at organisationerne bringer fødevarer ud til de hårdest ramte familier.

Der er ikke noget i vejen med at sige tak til mennesker, der gør en ekstra indsats, alligevel efterlod opslaget mig måbende. Er et økonomisk tilskud til private organisationer og et bord med fødevarealmisser til dem, der er blevet hårdest ramt økonomisk, udtryk for socialdemokratisk socialpolitik anno 2020? I mine øjne er det snarere socialliberal hattedamepolitik. Det er i hvert fald opsigtsvækkende for et parti, der gerne tager æren for skabelsen af velfærdssamfundet, hvor sociale rettigheder er et af kerneelementerne. Jeg troede ærlig talt, at det var en ret at få hjælp, hvis man ikke længere kan klare sig selv, men nu forstår jeg, at man i bedste Oliver Twist-stil må række hånden frem og tigge om en lille pose mad mere.

Vi ser hjælpepakker i milliardklassen til erhvervslivet, men den økonomiske underklasse lades tilbage med almisser og private initiativer. Vi ser velfærdspolitik sat i udlicitering akkompagneret af ministeren højlydte jubelbrøl.

Socialminister Astrid Krag udtrykker stolthed over at bo i et land: »Hvor de sociale organisationer dygtigt og effektivt får støtten ud til dem, der trænger, og hvor private virksomheder som det mest naturlige i verden også hjælper til«. Jeg tænker, at de snarere forsøger at lappe huller i hendes egen socialpolitik.

Astrid Krag's facebookopslag er ikke kun et skråplan i socialpolitisk forstand. Det er også et problem på det følelsesmæssige plan. For relationen mellem mennesker i Danmark. Hattedamepolitik deler os op i givere og modtagere. Værdige og ikke værdige. Om vi vil det eller ej, bryder det med ligeværdet mennesker imellem, når private eller hjælpeorganisationer skal vurdere, hvem der skal tilgodeses.

Et fællesskab præget af ulige magtforhold mellem mennesker kan vel næppe længere kaldes et fællesskab. Faktisk får Krag's jubel velfærdssamfundets fællesskab til at knirke. ...

Den hjælp, private yder, er aldrig gratis. Den kommer altid med en pris, uanset hvor velment og etisk forsvarlig den forsøger at være. Ydmygelse, taknemmelighedsgæld, skyld, skam og et med tiden stadig stigende slid på selvværd og tro på egne evner er blandt de følelser, der er i spil. Det er en følelsesmæssig deroute, jeg ofte er stødt på i mit eget arbejde med socialt udsatte. Den gør det vanskeligere for dem at holde hovedet højt.

Det er næppe socialministerens hensigt, men hendes ros til de frivillige og hyldesten til private firmaer, der giver trængende tøj, legetøj og madvarer, ender med at hylde uligheden. Krag kommer i højere grad til at tilgode sit eget og hjælpernes behov for at fremstå som gode end behovene hos de mennesker, der er kommet i klemme.

Astrid Krag's hyldesttale er næppe en socialdemokratisk socialminister værdig."

Børnefattigdom i de nordiske lande, Tyskland og Østrig – ekspertseminar afholdt på Malmø Universitet af International Council on Social Welfare (ICSW) den 6.-7. december 2019

ICSW er den internationale socialpolitiske organisation, som Landsforeningen tidligere var et aktivt medlem af og repræsenteret i ledelsen af ICSW Europe. Efter Landsforeningens konkurs har vi i Socialpolitisk Forening Hovedstaden ikke haft anledning til at prioritere et internationalt samarbejde, og vi har heller ikke råd til at betale kontingentet til ICSW.

Men vores nordiske søsterorganisationer har savnet det danske bidrag og inviterede derfor Hovedstadsforeningen til at deltage som observatør i det ekspertseminar om børnefattigdom, som de nordiske

ICSW-afdelinger afholdt i Malmø i december 2019, med Malmø Universitet som vært. I seminaret deltog også repræsentanter fra ICSW's afdelinger i Tyskland og Østrig, der – sammen med ICSW Schweiz – holdt et tilsvarende seminar i Berlin to år tidligere.

Seminaret i Malmø i december 2019 var således en fortsættelse af ICSW's bestræbelser på at opretholde en aktiv dialog om udfordringen med børnefattigdom på europæisk plan for at udveksle viden og erfaringer fra forskning, politik og praksis. Et centralt mål med seminaret var at sammenligne situationen mellem de lande, der var repræsenteret på seminaret, og udpege aktuelle tendenser. Et centralt formål var desuden at fremhæve oplevelser af fattigdom set fra børn og unges perspektiver.

Professor Taipo Salonen fra Malmø Universitet holdt det indledende foredrag med titlen "Børnefattigdom i avancerede velfærdsstater – det svenske eksempel". Her berettede Salonen om et studie, han foretog for Rädda Barnen i 2019. Siden år 2000 har Sverige oplevet både økonomisk fremgang og stigende ulighed. Det har medført stigende forskelle blandt børn og deres muligheder. Andelen af familier med en indkomst under EU's fattigdomsgrænse steg fra 9 % i 2016 til 16 % i 2017, mens GINI-koefficienten er steget mere i Sverige end i noget andet OECD-land. Ifølge Salonen havde Sverige i 1980 den mest ambitiøse velfærdsstat i verden, hvad angår finansiellighed, men ressourcerne til familierpolitik er sidenhen reduceret.

På baggrund af den økonomiske krise i Sverige i 1990'erne er der sket et gradvis fald i en lang række sociale ydelser. En øget privatisering og decentralisering af velfærdsydelserne har medført større forskelle på kommunalt plan, afhængig af demografi, sociale behov, arbejdsløshed og skattegrundlag. En rapport fra Rädda Barnen i 2018 viste desuden markante forskelle i børnefattigdom, hvor 1,9 % af børn med to svenskfødte forældre er defineret som fattige, sammenlignet med 19,6 % af børn med to forældre der er født udenfor Sverige. Andelen er endnu større for børn af enlige forældre. I Malmø gælder det, at 25 % af alle børn er børn i fattige familier.

Efter Salonens foredrag berettede deltagerne om tendenserne i deres respektive lande.

Kirsten Windekilde, der deltog som observatør fra Socialpolitisk Forening Hovedstaden, berettede, at det sociale sikkerhedsnet i Danmark er skrumpet i de sidste 20 år. Studier viser, at ca. 65.000 børn (2017) lever i fattige familier, en stigning på 12.000 fra 2016 og en stigning på 21.000 børn siden 2015. Enlige mødre samt flygtninge og indvandrere er de mest udsatte grupper. På trods af en årelang politisk debat herom har Danmark ingen officielt accepteret fattigdomsgrænse. Det er et mål for Socialpolitisk Forening Hovedstaden, at de fattigdomsskabende sociale ydelser afskaffes, hvorfor der er behov for mere offentlig debat om fattigdom.

Njål-Petter Svenson repræsenterede Norge og fremlagde situationen dér på baggrund af den norske Poverty Watch-report. Mellem 2011 og 2017 steg den relative fattigdom fra at gælde for 7,7 % til 9,6 % af befolkningen. Unge og unge voksne er dem, som hovedsageligt er ekskluderet socialt og økonomisk, mens børn, der lever i fattigdom, kommer fra familier, der får socialhjælp, er ramt af arbejdsløshed, har kort uddannelse, mange børn og er immigranter. Konsekvenserne ved at leve i fattige familier er for børn særligt ensomhed, social eksklusion (fx færre nære venner), flere mentale problemer, lavere grad af tilfredshed med skolen og dårlige boligforhold. Samarbejde mellem staten, kommunerne og civilsamfundet kan forebygge risikoen ved at leve i fattigdom, forklarede Svenson.

Fra Finland deltog Ronald Wiman. Han berettede, at fattigdommen i Finland er steget de seneste år, og at hver fjerde enlige forælder er klassificeret som fattig. Wiman argumenterede blandt andet for, at det er bedre at tale om børn, der lever i *fattige familier*, end at fokusere på '*børnefattigdom*'. Derudover fremhævede Wiman, at familie- og børnepolitik bør ses som en investering i fremtiden fremfor som en udgift, og at der i Finland er behov for øget samarbejde mellem de fagprofessionelle i den sociale sektor og sundhedssektoren, hvis man skal adressere de mange aspekter af fattigdom. Der bør også være et øget fokus på FN's konvention om børnerettigheder og en inklusion af børn i FN's udviklingsmål, afsluttede Wiman.

Andreas Krampe og Irina Volf fra Tyskland berettede, at selvom Tyskland ikke er en universel velfærdsstat, er der en universel indkomstoverførsel til familier med mere end to børn. Fattigdom, som skyldes lav indkomst og lav grad af deltagelse på arbejdsmarkedet, skal bekæmpes med en mangesidet indsats. Volf har i et studie, som startede op i 1997, fulgt konsekvenserne af børnefattigdom helt op til i dag. På denne

baggrund er det hendes konklusion, at børnefattigdom ikke automatisk fører til fattigdom senere i livet, eftersom det for to tredjedele af deltagerne i studiet er lykkedes at komme ud af fattigdom i løbet af deres opvækst. Men hun konkluderer også, at selv kortvarig fattigdom kan medføre, at overgangen fra barndom til ungdom er mere udfordret.

Fra Østrig kunne Martin Schenk og Stefan Angel fortælle, at fattigdomsgraden i Østrig er blandt de laveste i Europa, men at den er stigende blandt familier med børn. Schenk og Angel argumenterede, at lav indkomst har betydning for boligsituationen, hvor børn oplever, at der er begrænset med plads til at lave lektier og have privatliv. Østrig har en gruppe af "working poor", der arbejder, men alligevel er fattige og i ringe grad kender deres rettigheder, og at der er skam forbundet med at søge økonomisk støtte. Hvis familier i nød i højere grad ansøgte om støtte kunne op mod 60.000 personer komme over fattigdomsgrænsen i Østrig.

Anbefalinger

På baggrund af alle beretningerne formulerede deltagerne en række anbefalinger. Herunder:

- Konceptet 'børnefattigdom' er utilstrækkeligt, hvis man vil forstå den hverdag, som børnene lever i
- Børnefattigdom skal forstås både som et økonomisk, socialt, uddannelsesmæssigt og kulturelt fænomen
- Fattigdom skal forstås som oplevede mangler og materielle mangler
- Det er en generel tendens i deltagerlandene, at der er kommet flere fattige familier med børn i Vesteuropa siden 2000
- Fattigdom skyldes strukturelle ændringer i velfærdsstaten, og skal imødekommes på et strukturelt niveau gennem økonomiske kompensationer, der modsvarer forholdene i dag
- Fattigdom i barndommen er ikke lig fattigdom som voksen. Forbedringer er mulige i løbet af livet, men fattigdom i barnealderen kan alligevel have negative konsekvenser
- Fritidsaktiviteter til alle børn er vigtige for at forebygge og reducere kulturel fattigdom. Her er samarbejde mellem offentlige institutioner og frivillige organisationer vigtigt.
- Det er nødvendigt at understøtte samarbejde mellem professionelle i velfærdssektoren, hvis de mange aspekter af fattigdom skal adresseres
- Fattigdom skal adresseres af både stat, regioner, kommuner og NGO'er
- Tilgængelig, lige og offentligt betalt uddannelse er afgørende; det gør det muligt for børn at have adgang til sociale arenaer igennem deres barndom og for at have chance for arbejde og videre uddannelse i fremtiden.

Ovenstående er et resume af rapporten: Documentation from ICSW Expert seminar: Child Poverty in the Nordic countries, Austria and Germany, 6-7 December 2019, Malmö University, Sweden. [Læs rapporten her](#)

Fortsat dækning af ghetto-planen

Beboere i den almene boligsektor er hårdest ramt af arbejdsløsheden under corona-krisen

Af Kirsten Windekilde, bestyrelsesmedlem, Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Sådan skrev Fagbladet Boligen den 8. juni 2020, og fortsatte: Ledigheden er steget voldsomt i Danmark under corona-krisen. I nogle brancher er beboerne i den almene boligsektor hårdere ramt af arbejdsløshed end resten af befolkningen.

Det er især indenfor service, handel og transport, at man oplever den største stigning af ny-tilmeldte ledige. Det skyldes kortere uddannelse og job i udsatte brancher. Samtidig har hoteller, restauranter og rengøringsvirksomheder haft et markant fald i eller slet ingen omsætning de sidste tre måneder, fordi

de helt eller delvist lukkede ned efter den 11. marts. I almene boliger er der langt flere end gennemsnittet, der har job i disse brancher. Derfor rammer corona-krisen de almene beboere hårdere.

Lavtuddannede er udsatte

Størstedelen af de personer, som siden 9. marts har meldt sig ledige, er danskere med de korteste uddannelser. Det fremgår af en [analyse fra Boligselskabernes Landsforening](#) BL Danmarks Almene Boliger, fra april 2020.

Analysen viser, at 66.000 personer med alene grundskole, gymnasiale og erhvervsfaglige uddannelser har meldt sig ledige, siden corona-krisen startede. Det svarer til 72 % af alle ny-tilmeldte ledige. Dette afspejler, at personer med ingen eller korte uddannelser er mest udsatte i forhold til at miste deres arbejde under krisen.

I den almene boligsektor er der cirka 2,5 gange flere lavtuddannede personer end i den del af befolkningen, som ikke bor i almen bolig. Det må dermed forventes, at beboerne i de almene boligområder bliver ramt hårdere af ledighed som følge af krisen end befolkningen i resten af landet. Også selvom regeringen har præsenteret en lang række hjælpepakker for at støtte de hårdt pressede virksomheder og brancher.

Mange beboere i de almene boligområder mærker konsekvenser af den drastiske nedlukning af samfundet. De står i dag uden job, i brancher som er konjunkturfølsomme – uden udsigt til at vende tilbage til samme job igen.

Ansatte i konjunkturfølsomme brancher er udsatte

Fagbladet Boligen skriver om de særligt konjunkturfølsomme brancher: "Det vil sige brancher, som oplever højere ledighed i krisetider, fordi forbrugerne holder sig væk."

3F er eksempelvis den A-kasse, som har registreret flest nye ledige: Kokke, tjenere, rengøringsfolk og receptionister er blevet opsagt eller hjemsendt, fordi anvisningerne om at holde afstand og påbud om forsamlingsgrænser på maks. 10 personer gjorde det umuligt for blandt andet hoteller og restauranter holde forretningen i gang.

Hoteller og restauranter er i det hele taget blandt de allerhårdest ramte brancher og har flest registrerede ny-tilmeldte ledige. Alene i disse brancher er der fra 8. marts til 26. april registreret 10.400 flere ledige, hvilket er en stigning på 73 %. Og mange af de jobs har været besat af mennesker, der bor i almen bolig.

Også transportsektoren har haft en stor stigning i antallet af ny-tilmeldte ledige. Her har stigningen som følge af krisen været på 82 %, hvilket vil sige at over 7.000 personer i løbet af krisens første 3 mdr. har meldt sig ledige.

Ikke-vestlige indvandrere og efterkommere er udsatte

Samtidig er beboere i den almene boligsektor særligt udsatte, fordi en stor andel har anden etnisk baggrund. Således har flere end 13.000 indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande meldt sig ledige, siden nedlukningen i starten af marts, hvilket er en stigning på 30 %.

[Aktuelle analyser fra AE](#) såvel som efter finanskrisen i slutningen af 00'erne: [Her](#) og [her](#) viser, at ikke-vestlige indvandrere og efterkommere oplever større udsving i beskæftigelsen i økonomiske op- og nedgange end både vestlige indvandrere og personer med dansk herkomst.

En stor andel af ikke-vestlige indvandrere og efterkommere bor i den almene boligsektor, som huser knap fire gange flere indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande i den arbejdsdygtige alder end den ikke-almene boligsektor.

Flere fyringer i de hårdtramte brancher kan forventes

Turistbranchen er fortsat én af de hårdest ramte, og det har stadig lange udsigter, at privatforbruget i Danmark vender tilbage til det normale, så at handelen igen kan holde sig flydende.

Mange mennesker er blevet usikre på deres jobsituation og vil hellere spare op end forbruge. – Det kan få yderligere konsekvenser for beboerne i den almene boligsektor, hvis mange vælger ikke at følge politikernes opfordringer til at "svinge Dankortet".

Konklusion: Den almene boligsektor er særligt udsat på grund af beboersammensætningen ...

En konklusion man kan drage af ovenstående korte resumé af BL's analyse fra april 2020 er, at den almene boligsektor er særligt ramt af følgerne af corona-krisen på grund af sin beboersammensætning.

Og man kan spørge, hvorfor så mange lavtuddannede, ansatte i konkurrensefølsomme brancher og ikke-vestlige indvandrere og efterkommere bor i almene boliger?

Det gør der, fordi det er gedigent byggeri med et varieret udbud af boliger, der er til at betale for en bred gruppe af boligsøgende – boligsøgende, der ikke har råd til at købe en bolig.

Corona-smitten ramte Københavns Vestegn særlig hårdt – det er der indlysende forklaringer på

Af Kirsten Windekilde, bestyrelsesmedlem, Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Midt i maj måned skrev Boligselskabernes Landsforenings Beboerbladet, at corona-smitten havde ramt Københavns Vestegn særlig hårdt – at fem kommuner på Vestegnen på det tidspunkt var i top 5 over flest smittede per 100.000 indbyggere, og at særligt borgere med ikke-vestlig baggrund var ramt.

Beboerbladet interviewede professor Morten Sodemann, der er leder af Indvandrermedicinsk Klinik på Odense Universitetshospital, og som fortalte, at der kan være flere forklaringer på disse forhold:

”Det er typisk den befolkningsgruppe, hvor der er ansatte i servicefag som taxa, buschauffører, butiks-ansatte og omsorgsmedarbejdere, som har meget tæt kontakt med mange mennesker. Så de har enorm høj risiko for at blive smittet og tage det med hjem,” sagde Morten Sodemann og refererede til, at mange med kontorarbejde og typisk også længere uddannelser havde arbejdet hjemme de eneste måneder.

”Grunden til, at vi holder afstand og har hjemmearbejdspladser er jo netop for, at man ikke bliver smittet. Men buschauffører og omsorgsmedarbejdere i kommunen kan ikke arbejde hjemmefra,” sagde han.

Samtidig viste en [rapport fra Statens Seruminstitut den 7. maj 2020](#) at borgere med ikke-vestlig baggrund bliver smittet med corona i højere grad end borgere med dansk oprindelse. Ikke-vestlige personer udgjorde 9 procent af befolkningen, men 18 procent af de smittede. Langt de fleste smittede, nemlig 78 procent, har dog dansk oprindelse.

De smittede ikke-vestlige personer er centreret om Københavnsområdet og især Vestegnskommunerne, hvor Beboerbladet fremhæver, at en stor del af befolkningen bor i almene boliger. Mange arbejdsmigranter eller ”gæstarbejdere”, som de blev kaldt dengang, slog sig ned i Vestegnskommunerne allerede i 1970'erne.

På top fem over de hårdest ramte kommuner var midt i maj, jf. ovenfor, Glostrup Kommune, fulgt af Vallensbæk, Ishøj, Hvidovre og Albertslund.

Professor Morten Sodemann mener, at det kan hænge sammen med, at *beskæftigelsen blandt ikke-vestlige borgere højere i flere af disse kommuner, end i byer som Odense og Aarhus.*

Han uddyber: ”Tit er det også mennesker, der er afhængige af offentlig transport, så de vil være udsat for smitte allerede på vej til arbejde. Der er altså en gruppe her, som ikke har indflydelse på deres arbejdsplads, og de har heller ikke så meget indflydelse på deres bolig, fordi de af forskellige grunde bor i en lejlighed, hvor der skal bo mange mennesker for, at de kan have råd til det.”

Han peger også på, at der gennemsnitligt er større hushold – bor flere sammen – i nogle af de kommuner, hvor mange har flygtninge- og indvandrerbaggrund. Og det er specielt udtalt i Vestegnskommuner. Hvis folk bor tæt og måske flere generationer sammen, er det sværere at begrænse smitte.

Endelig peger Morten Sodemann på, at en del ikke-vestlige borgere med korte uddannelser måske ikke har forstået de offentlige myndigheders information om afstandskrav.

I sit arbejde i Indvandrermedicinsk Klinik på Odense Universitetshospital ser han i store træk to forskellige måder at reagere på corona-epidemien blandt ikke-vestlige borgere. "Det ene er, at man er nødt til at gå på arbejde for at tjene sin løn, og så bliver man smittet på arbejde," siger han.

Det andet mønster ser han hos indvandrere med flygtningebaggrund, der har været kortere tid i Danmark. "De vil typisk forsøge sig inden døre. Det er et mønster, vi har set hos vores patienter. De er bange. De ser, at der er politi på skærmen, statsministeren ser alvorlig ud, gaderne er tomme, og i starten var der hamstring. Det er noget, der minder om det, de flygtede fra. Det er alvorligt, og så spærrer man sig inde."

Morten Sodemann mener, at de to forskellige reaktionsmønstre muligvis kan forklare, at der er *færre ikke-vestlige smittede i kommuner med en større andel af flygtninge end arbejdsmigranter*.

Årsagen er ulighed i adgangen til sundhed – både øst og vest for Storebælt

Efter at ledende politikere fra såvel Dansk Folkeparti, Nye Borgerlige og Socialdemokratiet har beskyldt "ikkevestlige" flygtninge og indvandrere for – i kraft af en særlig kultur og tilhørende negative holdning til "det danske fællesskab" – at være corona-smittespredere, greb professoren selv pennen og skrev i et indlæg i tidsskriftet Ræson den 11. august bl.a.:

"Det er ikke minoriteternes kultur, der er problemet. Det er majoritetens kulturelle accept af ulighed i sundhed som et udtryk for en svag karakter, der er problemet. Dét er sandheden. Hvis man prøver at bilde vælgerne ind, at det er minoriteters dumhed eller ligegyldighed, der er årsagen til, at de har en højere smitterisiko og dermed truer resten af befolkningen, så er det politisk slangeolie. ...

Det er nu tredje gang, flygtninge og indvandrere er blevet hevet ind i COVID-19-debatten siden marts, og for hver gang er den politiske tone blevet skærpet. Forskere og fagfolk prøver at gentage sig selv og holde fokus på bolden, men politikerne har fundet en opportunistisk prygelknabe i de 1% af de somaliske indbyggere i Aarhus, der er testet positive. ...

Kultur er et skidt begreb, fordi det bejler mere til fantasien og fordomme end til fornuften, og at spille på modtagerens fordomme er ren slangeolie, samtidig med at det er en politisk gratis omgang på en hel befolkningsgruppes vegne. Men måske kommer den ubønhørlige virkelighed somalierne i Aarhus til undsætning. Silkeborg er i dag ved at udvikle sig til et nyt smittecentrum – en by der oser af ærkedansk idyl og midtjysk vellevned. Nej, det er ikke let at være symbolpolitiker i en coronatid. Dét, man mener om morgenen, er gjort til grin om aftenen.

Sandheden er nemlig, at over hele verden er billedet det samme: Minoriteter, kortuddannede og mindre velstillede rammes hårdt af corona-pandemien. Ikke alene har de en højere risiko for at blive smittet, de har også en højere risiko for at dø af sygdommen. Alle undersøgelser tyder på, at det handler om en kombination af erhverv, bolig, økonomi, familiestørrelse og adgang til sundhedsvæsenet. Etniske minoriteter er langt hyppigere ansat i frontlinie-erhverv med langvarig og massiv udsættelse for smitte, mens andre erhvervsgrupper kan have hjemmearbejdspladser. Det varede længe før frontlinie-medarbejdere fik mulighed for at beskytte sig på arbejde, og det gav alt andet lige de mere velstillede med højere uddannelser og kontorarbejde en 3-4 ugers fordel ift. smitterisiko.

Etniske minoriteter arbejder hyppigere end andre danskere i hjemmeplejen, taxabransen, butiksbussen, restauranter, plejehjem etc., hvor smitterisiko er høj, og de bor af økonomiske årsager flere i hver lejlighed og ofte med flere generationer under samme tag. De har ikke sommerhuse eller gæsteværelser til isolation. Hvis man tilføjer de danske myndigheders stædige afvisning af tilpasset kommunikation på fremmedsprog, så har man opskriften på den perfekte katastrofe. ...

Vi elsker at give de fremmede, de fattige og de kortuddannede skylden for epidemier. Men det er hverken fair eller korrekt. Det er ikke minoriteternes kultur, der er problemet. Det er majoritetens kulturelle accept af ulighed i sundhed som et udtryk for en svag karakter, der er problemet. Dét er sandheden. Hvis man prøver at bilde vælgerne ind, at det er minoriteters dumhed eller ligegyldighed, der er årsagen til, at de har en højere smitterisiko og dermed truer resten af befolkningen, så er det politisk slangeolie. Man skal ikke sælge slangeolie – det virker ikke og det bliver opdaget før eller siden."

Skal borgernes lige rettigheder respekteres, også når deres hjem er i almene boliger?

Af Kirsten Windekilde, bestyrelsesmedlem, Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Allerede i begyndelsen af april viste ledighedstallene, at den stigende arbejdsløshed som følge af coronakrisen ramte hårdt i de udsatte boligområder, hvor andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande overstiger 50 procent. Da ledighedstal og indkomstniveau er afgørende for, om boligområdet kommer på regeringens ghettolister, kan den stigende arbejdsløshed blive den direkte årsag til, at 60 % af områdets almene familieboliger skal rives ned, sælges eller konverteres til andre boligtyper.

I et § 20-spørgsmål den 8. april til boligminister Kaare Dybvad opfordrede Enhedslistens boligordfører, Søren Egge Rasmussen, ministeren til at suspendere ghettoloven i 2020, så at den stigende arbejdsløshed og den faldende bruttoindtægt som følge af coronakrisen ikke medfører, at flere boligområder kommer på den hårde ghettoliste i 2021.

Kaare Dybvad svarede den 15. april: "... jeg følger nøje med i, hvordan coronakrisen påvirker situationen i landets udsatte boligområder. Det er endnu ikke muligt at opgøre, hvilke konsekvenser udviklingen vil have for den ghettoliste, der kommer i december 2021. Jeg mener derfor det er for tidligt at tage stilling til, hvorvidt der opstår behov for midlertidigt at korrigere herfor. Hvis det på et senere tidspunkt viser sig at være tilfældet, vil jeg drøfte det med partierne i kredsen bag parallelsamfunds aftalen." [Se ministerens svar her](#)

Bent Madsen, der er direktør for BL – Danmarks Almene Boliger, udtalte dengang til Fagbladet Boligen¹: "Der er en helt reel risiko for, at boligområder, der ellers var i en positiv udvikling, nu fanges af stigende ledighed og faldende indkomster og bliver ghettoer og hårde ghettoer. Og møder kravet om afvikling af boliger."

Han fortsatte: "Nu handler det med regeringens egne ord om at stå sammen. Vi skal passe på hinanden i coronakrisen. Det harmonerer ikke med, at coronakrisens konjunkturtilbageslag i sig selv fører til flere såkaldte ghettoer og hårde ghettoer. Det er meget hårdt for folk at miste deres arbejde. Oveni skal der ikke pålægges bekymringer om, hvorvidt man kan beholde sit hjem."

Et § 20-spørgsmål er et spørgsmål om et offentligt anliggende, stillet af et folketingsmedlem til en minister. Betegnelsen refererer til § 20 i Folketingets forretningsorden, som fastlægger reglerne for disse spørgsmål. § 20-spørgsmål giver mulighed for, at partier uden for regeringen – og dermed uden direkte adgang til ministeriernes embedsapparat – kan få oplysninger til brug i deres parlamentariske arbejde. Derudover kan spørgsmålene bruges politisk til at skabe opmærksomhed omkring en konkret sag eller en generel problemstilling inden for den pågældende ministers ressortområde. – Ministeren besvarer spørgsmålet skriftligt, eller mundtligt i Folketingets spørgetid.

Boligselskaber landet over opfordrer regeringen til at suspendere ghettolisterne i 2020

Den 6. maj skrev Dagbladet Information i en artikel, at en række almene boligselskaber fra København, Odense, Horsens og Aarhus rettede en opfordring til regeringen om at de skærpede boligkrav, som følger af ghettopakken, bør suspenderes, så længe COVID 19-pandemien står på. Boligselskaberne er bekymrede over, at den stigende arbejdsløshed, der er fulgt i kølvandet på nedlukningen under coronakrisen, vil ramme de almene boligområder hårdt.

Avisen citerede en lang række aktører i boligselskaber landet over:

Fra boligselskabet FSB, der administrerer 13.000 lejeboliger i hovedstaden, udtalte direktør Pia Nielsen: "Vi ser med bekymring på, at flere og flere bliver arbejdsløse på grund af COVID-19. Når det rammer beboere, der bor alment, kan det betyde, at deres boligområde kommer på den hårde ghettoliste, hvilket kan

¹ Fagbladet Boligen 30. april 2020

medføre alvorlige konsekvenser for alle i området. Hvis et boligområde kommer på ghettolisten, kan det betyde, at vi for eksempel skal sælge vores gode, billige almene boliger til private eller i værste fald rive dem ned. Så ikke nok med, at en beboer måske har mistet sit job på grund af en uforudset økonomisk krise. Beboeren kan også komme til at miste sin bolig. Det er helt urimeligt. Derfor mener FSB, at de skærpede krav i ghettopakken bør sættes på hold.”

Mikkel Warming, næstformand i boligselskabet AKB, udtalte: »Kravene om antallet af beskæftigede, der skal være i en bebyggelse, så den ikke ryger på den hårde liste, er fastsat i 2018, da der var højkonjunktur. Hvis ikke kravene suspenderes, vil vi få endnu sværere ved at undgå, at bebyggelser kommer på den hårde liste. Mikkel Warming tilføjede, at indvandrere og efterkommere udgør 43 procent af samtlige lejere i den erhvervsaktive alder i de almene boliger, som AKB administrerer i København.

Fra AAB udtalte direktør Christian Høgsbro: ”Der er al mulig grund til at frygte, at det kan få store konsekvenser for en række udsatte boligområder i de kommende år, hvis ikke politikerne griber ind. Jeg er helt enig i, at de skærpede krav for beskæftigelse og indkomst som minimum bør justeres eller helt suspenderes i en periode, indtil de direkte konsekvenser af coronakrisen er minimerede.”

Direktør Jens Pilholm, Boligselskabet Civica, der administrerer almene boliger i blandt andet Vollsmose, som allerede er på den hårde ghettoliste, sagde: ”Der, hvor vi er rigtig nervøse, er vores bebyggelse Solbakken i Odense med cirka 650 lejligheder. Der har vi kæmpet en brav kamp for at undgå, at det område også bliver en hård ghetto. Solbakken har været lige på vippen, og til december afgøres det, om området kommer på den hårde ghettoliste. Vi har fortsat vores bestræbelser her i 2020, og vores mål har været, at hvis vi kunne vise, at Solbakken nu var kommet på den anden side af de hårde ghettokrav, så havde vi noget at forhandle med. Men hele den problemstilling er gået fløjten nu med coronaepidemien. Regeringen er nødt til at gå ind og kigge på det og være lidt elastisk i den nuværende situation.”

Chefen for udvikling af boligområder i Fyns Almennyttige Boligselskab (FAB), Hanne Rosenberg Christiansen, fortalte til Information, at boligområdet Korsløkken risikerer at komme på den hårde ghettoliste i december 2021, selvom blandt andet beskæftigelsestallene hidtil er gået i den rigtige retning: ”Det vil derfor være meget uheldigt og ærgerligt, at en ellers positiv udvikling bremses af en stigning i arbejdsløsheden grundet corona.”

Fra Andelsboligforeningen Odinshave, Horsens, udtalte direktør Michael Meldgaard: ”Ofte er det få personer, der afgør, om man er på den ene eller anden side af ghettolisten.”

Og fra Andelsboligforeningen Østjysk Bolig i Aarhus tilsluttede direktør Allan Søstrøm sig opfordringen til at sætte ghettolisten på hold: ”Vi har Bispehaven, som allerede er på den hårde liste, men som var kommet lidt tættere på at komme af listen. Men det ser ud til at blive meget sværere nu.”

Også boligministerens partifælle, Københavns overborgmester Frank Jensen, advarede i en mail til Information imod, at coronakrisen kan ramme de almene boligområder: ”Der er ingen tvivl om, at coronakrisen rammer mange københavnere og danskere hårdt. Flere har allerede mistet deres job, og mange er bekymrede for fremtiden. Lige nu er vi ved at danne os et overblik over, hvordan krisen ser ud til at påvirke ledigheden i de udsatte boligområder og dermed beboernes indkomst, som er et andet vigtigt kriterie i forhold til at komme på den hårde ghettoliste. Vi følger udviklingen meget, meget tæt. Vi skal ikke risikere, at områderne kommer på den hårde ghettoliste, fordi vi har haft en coronakrise.”

Boligministeren afviser – igen

Men boligminister Kaare Dybvad ønskede ikke overfor avisen at kommentere opfordringerne fra hverken sin partifælle eller de almene boligselskabers repræsentanter. Ministeriets presseafdeling henviser i stedet til ministerens svar fra den 15. april på Søren Egge Rasmussens § 20-spørgsmål.

Heller ikke på ’fandens fødselsdag’, den 11. juni, ønskede boligminister Kaare Dybvad at overveje en suspendering af ghettolisten i 2020. Den dag besøgte han boligafdelingen Nøjsomhed i Helsingør for at drøfte områdets udfordringer med borgmester Benedikte Kjær (K) og direktøren for boligselskabet Boliggården, der ejer afdelingen Nøjsomhed, formanden for boligselskabets hovedbestyrelse samt boligafdelingens afdelingsformand..

Boligafdelingen Nøjsomhed slår ud på alle ghetto-kriterierne, der jo blandt andet handler om beboernes uddannelsesniveau, tilknytning til arbejdsmarkedet og indkomstniveau samt antallet af dømt. Sammen med kommunen er boligselskabet i gang med et omfattende genhusnings- og renoveringsprojekt for at forhindre, at afdelingen havner på listen over 'hårde ghettoer', hvilket vil ske, hvis ikke Nøjsomhed inden årets udgang kommer af 'ghettolisten' med den konsekvens, at næsten 300 familieboliger skal rives ned.

I forbindelse med besøget udtalte boligministeren til Frederiksborg Amts Avis: "Vi kommer ikke til at overveje en suspendering i år, da tallene for den nye ghettoliste til december er baseret på tal fra januar 2020, før coronakrisen ramte. Jeg vil ikke afvise, at vi kan finde på at se på løsninger for ghettolisten i 2021, når vi har det fulde overblik og konkrete tal på, hvordan coronakrisen har påvirket de almene boligområder."

Hvordan kunne socialdemokraterne stemme for dette anslag mod den almene boligbevægelse?

Den almene boligbevægelse er et af Socialdemokratiets stolteste flagskibe. Den første boligstøttelov kom i 1887. I dag bor over 1.000.000 mennesker i en almen bolig. Formålet med det offentligt støttede, almene boligbyggeri er at sikre "et varieret udbud af boliger, der er til at betale for en bred gruppe af boligsøgende samt give beboerne indflydelse på egne boligforhold".

Andelsbevægelsen har altid været en torn i øjet på liberalister. Derfor er det nødvendigt – igen, som vi gjorde i SOC DOK nr. 4, 1. årgang – at stille spørgsmålet: Hvordan kunne socialdemokraterne i Folketinget, for ikke at tale om SF, i 2018 stemme for ghettoloven – L 38 – der så tydeligt er et liberalt frontalangreb på den almene boligbevægelse? Som ikke bare stigmatiserer de almene boliger, men legitimerer nedlæggelsen af op til 10.000 almene familieboliger inden 2030.

Når man i dag spørger medlemmer af Socialdemokratiet, siger de, som forklaring på opbakningen: "Vi går ind for en blandet beboersammensætning med mindre arbejdsløshed i de udsatte boligområder!" og ser dermed bort fra, eller – værre endnu? – er uvidende om, at langt flere etnisk danskere end indvandrere og efterkommere i det almene boligbyggeri i mindre byer, primært i yderområder eller landkommuner, er lavtuddannede, står uden for arbejdsmarkedet og har lav indkomst. De lukker også øjnene for, at der over hele landet en stor mangel på lejeboliger til en rimelig husleje.

Det er ubegribeligt, at en socialdemokratisk boligminister ikke nu lytter til fagkundskaben – forskere, specialister, tænketanke, borgmestre og boligorganisationer – der samstemmende siger, at man ikke bekæmper ulighed ved at rive gode, eftertragtede, billige almene boliger ned – og reagerer på nødråbene fra de mange almene boligorganisationer over hele landet, der advarer om, at mange almene boligområder kan blive de store corona-ofre.

Hvem er de bange for, skal udskamme dem for at gøre op med angrebet på den almene boligbevægelse? DF? Venstre? Liberal Alliance?

Overordnede retsregler gøres nu gældende mod L 38

Imens boligministeren tøver, samler nogle helt andre, folkelige kræfter sig i protest mod den asociale, stigmatiserende boligpolitik.

Som Margrethe Esbech skriver i sit indlæg i Politiken den 6. juli:

"Når det gælder ghettolovgivningen, er de menneskelige omkostninger tilsyneladende inderligt ligegyldige for politikerne.

Men ét er mennesker, noget andet er fakta. Hvordan kan man tro, at man ved at rive folks boliger ned kan slippe af med et problem? Hvis problemet er kriminalitet, forstår jeg ikke, hvorfor man ikke tager fat om dét. Det er ganske få mennesker, der begår den, og de er kendt af politiet.

I stedet vælger man at gøre tilværelsen mere end sur, for ikke at sige katastrofal for utrolig mange andre mennesker. Og det under dække af at ville have en mere blandet beboelse.

Så er der finansieringen. Der er afsat penge til foretagendet, men hvilke? Jo, lejernes egne i form af Landsbyggefonden. Det vil sige, at de penge, lejerne har lagt til side via deres husleje hver måned, og som skal bruges til at vedligeholde gode boliger, kan staten forvalte, som om det var dens indlysende ret?

Det kan vel kun kaldes tyveri. ...

Det er så skønt at se, at der nu er folk, som ikke finder sig i det længere. Jeg har som beboer i en ghetto været virkelig frustreret over denne lovgivning. Den var årsag til, at jeg skiftede parti ved valget sidste sommer. Min stemme skulle ikke gå til et af forligspartierne. ...”

Boligministeriet sagsøges for brud på loven om etnisk ligebehandling, EU-retten m.m.

En gruppe beboere i Mjølnerparken sagsøger nu Boligministeriet for at have godkendt planen om salg af halvdelen af familieboligerne i Mjølnerparken. Konsekvensen af planen er, at beboerne nu – som følge af det kriterium i ghettoloven L38, der har med beboernes etniske oprindelse at gøre – er i nærliggende risiko for at skulle fraflytte deres bolig. Grundlaget for sagsanlægget er, at planen er i strid med lov om etnisk ligebehandling, EU-retten og Danmarks internationale forpligtelser, og krænker derved beboernes grundlæggende rettigheder. Dagbladet Information oplyste den 28. maj, at Kirsten Ketcher, der er professor ved Københavns Universitet, med speciale i diskriminering og ligestillingsret, vurderer, at beboerne har en god sag: ”Når jeg fortolker loven, vil jeg mene, at det er ulovligt. Og så må de offentlige myndigheder stille op i retten og retfærdiggøre det.” udtalte Kirsten Ketcher til Information. – SOC DOK’s redaktion har spurgt cand. jur., professor emerita Eva Smith, om hun er enig i Kirsten Ketchers vurdering. Det er hun.

Ligebehandlingsnævnet skal behandle en klage over boligselskab i Helsingør

Tilsvarende har Institut for Menneskerettigheder den 18. juni indgivet en klage til Ligebehandlingsnævnet, som omhandler netop boligafdelingen Nøjsomhed i Helsingør Kommune, som er ejet af andelsboligforeningen Boliggården, jf. omtalen ovenfor. Klagen vedrører spørgsmålet om, hvorvidt opsigelserne af lejemålene i boligområdet Nøjsomhed er ulovlig forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse. Det er Menneskerettighedsinstituttets påstand, at Boliggården skal anerkende, at opsigelserne den 31. januar 2020 af lejemålene i boligområdet Nøjsomhed, som skete med udgangspunkt i Boliggårdens fysiske helhedsplan, er i strid med lov om etnisk ligebehandling. [Læs klagen her](#)

Også beboere i Vollsmose klager til Ligebehandlingsnævnet

I to af boligkvartererne i Vollsmose skal i alt 486 familieboliger rives ned som følge af ghettolovens kriterium om andelen af beboere med ”ikkevestlig baggrund”, og familierne smides ud af deres boliger. Beboerne klager til Ligebehandlingsnævnet med henvisning til, at ghettoloven er i strid med § 3 i lov om etnisk ligebehandling, der siger at ”Ingen må udsætte en anden person for direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af vedkommendes eller en tredjemands race eller etniske oprindelse.”

I en artikel i Politiken den 1. august oplyses, at FN’s Komité for Økonomiske, Sociale, Kulturelle Rettigheder har erklæret den danske ghettolov for diskriminerende.

Borgerforslag opfordrer til at folketinget ophæver L 38 og afskaffer ghettolisterne. STØT DET

Og sidst, men ikke mindst, har en gruppe mennesker, heriblandt Patrick Hansen og Linda Villadsen, der begge er medlemmer af Socialpolitisk Forening Hovedstaden, indgivet et borgerforslag under overskriften: OPHÆV LOVEN OM NEDRIVNING OG SALG AF ALMENE BOLIGER OG AFSKAF DE SÅKALDTE ”GHETTOLISTER”:

”Vi foreslår, at Folketinget ophæver Lov 38, vedtaget den 22. november 2018, som bruges til at tvinge almene boligforeninger til nedrivninger og salg af almene boliger, samt til privatisering af almen ejendom.

Derudover foreslår vi, at de tre lister over henholdsvis de såkaldte ”udsatte boligområder”, ”ghettoområder” og ”hårde ghettoområder” helt afskaffes. Dermed stoppes den forskelsbehandling og diskrimination, disse lister indebærer.

Almene boliger er for alle - både rig og fattig, ung og gammel - og derfor er almene boligområder den blandede by, hvor alle kan bo.

Loven diskriminerer beboere i almene boliger på baggrund af deres naboers uddannelsesniveau, deres naboers tilknytning til arbejdsmarkedet, deres naboers etnicitet og hvis deres naboer har en lav indkomst. Altså bidrager lovgivningen til forskelsbehandling og diskrimination.

Borgernes lige rettigheder skal respekteres, også når deres hjem er i almene boliger.

Der skal ikke være nogen form for negativ særbehandling af beboere i almene boliger. Almene beboere skal have lige så meget ret til at beholde deres hjem, som alle andre borgere i landet.

Det er tankevækkende, at ingen af de 10 kommuner med størst procentdel af almene boliger har et eneste boligområde på en af regeringens lister. Det tyder på, at almene boliger ikke er problemet men løsningen.

FN's komité for økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder har konstateret, at Danmark med Lov 38 diskriminerer beboere, der har en familiebaggrund fra såkaldte "ikke-vestlige" lande. Deres familiebaggrund gøres til et parameter for, om et boligområde på listen over såkaldte "udsatte boligområder" skal på den såkaldte "ghettoliste" og dermed risikere at komme på den hårde liste med risiko for tvangsflytninger og nedrivninger.

Som konsekvens af de såkaldte "ghettolove" skal beboere i de såkaldte "udsatte boligområder" og såkaldte "ghettoer" udsættes for tvang og straf i modsætning til borgere i resten af landet. Beboerne skal tvangsflyttes, 1-årige skal tvinges i vuggestue, og børn i 0. klasse skal sprogtestes for at kunne komme i 1. klasse. Overholder forældrene ikke lovene, bliver de ramt økonomisk.

Nedrivning er spild af gode og billige boliger, giver stor utryghed for beboerne og er enormt klimabelastende. Det vil også gøre boligområderne og de almene boliger mere udsatte.

Det er simpelthen ikke acceptabelt, at beboerne skal udsættes for gennemgående tvang og at flere tusinde mennesker skal tvinges ud af deres boliger."

På Folketingets hjemmeside har [borgerforslaget identifikationsnummeret FT-04982](#).

Mere end 10.000 har allerede støttet forslaget, som løber indtil den 13. december i år. **STØT DET!**

Og gør også som ca. 10.000 andre allerede har gjort på <https://www.ms.dk/drop-ghettolisten>:

Støt appellen til Kaare Dybvad fra Ungefællesskabet i Tingbjerg:

DROP GHETTOLISTEN!

Kære Kaare Dybvad

Vi har noget på hjerte, som vi har brug for at dele med dig.

Den 1. december vil du som boligminister stå bag en ny "ghetto"-liste. En liste, som udpeger en række boligområder i Danmark som problemer. Du har flere gange sagt, at du er imod brugen af ordet "ghetto". Det er vi selvfølgelig glade for, men helt ærligt: Du kan kalde listen lige præcist, hvad du vil. Listen vil fortsat eksistere – og den rammer os lige så hårdt. At du bruger nye ord, fjerner ikke følelsen hos os. Følelsen af at blive betragtet som andenrangsborgere.

Vi bor og lever i Tingbjerg, og vi elsker vores liv her. Men "ghetto"-listen udpeger Tingbjerg som noget inficeret. Et problem. Men vi er ikke en virus i det danske samfund. Vi knokler med vores studier, vi arbejder og bidrager til det danske samfund – og vi føler et kæmpe ansvar for at bidrage til Danmark. Vi er medborgere, men "ghetto"-listen får os til at føle os hadet og uønskede i det land, som er vores hjem.

Vi har desværre oplevet og indset, at der er nogle præmisser for vores liv, som ikke gælder for vores etniske danske venner og klassekammerater. Vi ved, at Rikke får jobbet før Amina, selvom de er lige kvalificerede. Vi ved, at det er bedst ikke at skrive i vores jobansøgninger, at vi bor i Tingbjerg. Vi ved, at vi bliver kaldt aber og perkere på gaden. Men vi lever med det og accepterer, at vi bare skal kæmpe dobbelt så hårdt.

Vi gør virkelig vores bedste. Vi knokler i skolen og engagerer os samfundet i vores fritid - alligevel giver du os en finger lige i ansigtet, når du om et par uger offentliggør "ghetto"-listen. Med listen siger du, at vi er et problem. Du, Regeringen, Danmark og medierne fortæller os igen, at vi er andenrangsborgere i vores eget land.

I politikere elsker jo statistikker, men statistikkerne viser jo, at det går fremad med integrationen i Danmark. På stort set alle parametre. Vi ved godt, at der er problemer. Også i Tingbjerg. Men vi synes ikke, at jeres løsninger er de rigtige. På Christiansborg taler I så ofte om, at vi skal styrke sammenhængskraften i Danmark, men "ghetto"-listen gør det modsatte. Den bygger en mur mellem "os" og "jer". Den stempler os som problemer, der bor i et "sort hul". Men det er jer, der hele tiden graver hullet dybere, imens vi desperat forsøger at kravle op.

Er det ikke på tide, at vi ændrer på det? Vi gør, hvad vi kan i Tingbjerg Ungefællesskab for at skabe gode forandringer. Og vi gør, hvad vi kan i folkeskolen, gymnasiet og på universiteter. Vi er på vej, så tro på os. Lyt til os og tal med os – i stedet for hele tiden at udskamme os.

Vi tror på dig, Kaare. Du har sagt ting om de såkaldte "ghettoer", der giver os håb.

Fjern listen. Lad være med igen at fortælle os, at vi er et problem.

Med venlig hilsen,

Amina Safi, Eden Tewolde, Jawahir Yusuf og Leyla Bouazzi

På vegne af Tingbjergs ungefællesskab

Dagbog fra en retshjælp – 2

Af cand.jur., lektor emerita Nina von Hielmcrone, Juridisk Institut, Aalborg Universitet

I SOC DOK nr. 3 (1. årgang) beskrev jeg 4 sager fra Gellerupparkens Retshjælp. I dette nummer følger jeg op på et par af sagerne. Samtidig tager jeg nogle andre sager op, der demonstrerer de problemer, der kan følge af, at myndighederne ikke kommunikerer med hinanden og meget dårligt med borgerne.

Den første sag fra SOC DOK nr. 3 vedrørte en kvinde, der modtog hjælp efter aktivloven, fordi hun – selv om hun var oppe i halvfjerdsene – modtog forsørgelse efter aktivloven. Årsagen var, at hun ikke opfyldte opholdskravet i pensionsloven og derfor ikke var berettiget til folkepension. Hun var indkaldt til møde hos kommunens kontrolgruppe, fordi hun i en periode på 3 måneder havde besøgt sine børn, der boede i udlandet. Det må man godt, hvis man får pension, men ikke hvis man bliver forsørget efter aktivloven.

Efterfølgende ringede jeg til kvindens sagsbehandler, der var enig med mig i, at hun på grund af sin alder ikke skulle stå til rådighed for arbejdsmarkedet og derfor var berettiget til hjælp, selv om hun havde været i udlandet i flere måneder. Sagsbehandleren havde ikke på noget tidspunkt standset udbetaling af hjælp til hende. Sagen i kontrolgruppen blev da også henlagt.

Spørgsmålet er, om sagsgangen kunne have været anderledes? Om man kunne have undgået den ængstelse, kvinden og familien oplevede ved at blive indkaldt til møde med kontrolgruppen? Anledningen til indkaldelsen var formentlig, at man i forbindelse med lufthavnskontrol havde fundet ud af, at kvinden modtog hjælp efter aktivloven, og at man af hendes pas kunne se, at hun havde været udrejst i 3 måneder. Det indberettes til kommunen og havner – ikke hos sagsbehandleren i ydelsesafdelingen, men – i kommunens kontrolgruppe.

Spørgsmålet burde for det første næppe have givet anledning til en sag. Som jeg skrev i nr. 3 ligger der en afgørelse fra Ankestyrelsen, der vedrører et gammelt ægtepar i en tilsvarende situation. De var udrejst i 2 måneder. Ankestyrelsen henviste netop til, at de ikke skulle stå til rådighed. Bortset fra, at der i det ene tilfælde er tale om 3 og i det andet 2 måneder, er omstændighederne de samme. Kvindens sagsbehandler kendte afgørelsen, og hendes ydelse var derfor på intet tidspunkt blevet standset.

Hvis ”min” sag alligevel skulle give anledning til at undersøge, om kvinden var berettiget til hjælp i den periode, hvor hun var udrejst, var det så mest hensigtsmæssigt, at undersøgelsen blev foretaget af kontrolgruppen? I en sag fra Folketingets Ombudsmand² vedrørende sagsbehandlingen i en kontrolgruppe skriver han: ”Som det ses af forvaltningslovens § 19, stk. 1, er der tale om en pligt til at forelægge sagens faktiske oplysninger for parten for at give denne lejlighed til at kommentere dem. Det er således en løbende ekspedition i sagsbehandlingen som ikke kræver, at den gennemføres af en anden end den almindelige sagsbehandler”. Omsat til kvindens sag: Hvis spørgsmålet om konsekvenser af de 3 måneders udrejse blev behandlet af den sædvanlige sagsbehandler, skulle han skrive til kvinden³, at han havde fået denne oplysning og bedt hende kommentere den. Hvis sagsbehandleren havde fået at vide, at kvinden havde besøgt sine børn i udlandet, var sagen blevet lukket efter partshøringen.

Jeg undrer mig også over det manglende samarbejde i en sag i en helt anden kategori. Det drejer sig om et ægtepar med to små børn, der risikerer udsættelse af deres bolig. Baggrunden er, at de begge har haft arbejde i den samme virksomhed. I virksomheden har der i flere måneder været problemer med lønudbetalingen. I november fik de kun en meget lille del af deres løn udbetalt og kunne derfor ikke betale huslejen for december. De henvendte sig til retshjælpen i begyndelsen af januar, medbringende et brev fra

---

² 2012-8

³ Ombudsmanden skriver i sag 2012-8, at ”Ofte vil det stemme bedst med formålet, at partshøringen gennemføres skriftligt.”

boligselskabets advokat. Udover en opgørelse over selskabets krav, indeholdt brevet en besked om, at man ville iværksætte en udsættelsesforretning, hvis hele kravet ikke blev indbetalt inden for 4 dage. Jeg kontaktede advokatfirmaet for at sikre mig, at lejemålet ikke ville blive ophævet, hvis beløbet blev indbetalt inden for fristen. Det fik jeg bekræftet og sendte så straks en ansøgning til kommunens ydelsescenter med anmodning om bevilling af huslejerestancen incl. omkostninger.

Der var ingen tvivl om, at familien var berettiget til hjælpen, både efter aktivlovens § 81 og 81a. Manden var blevet sygemeldt og ville modtage sygedagpenge ved udgangen af januar, men de havde ikke modtaget løn, siden de fik den meget lille udbetaling ultimo november. De havde hidtil været selvforsørgende og havde ikke tidligere fået hjælp fra kommunen. Den næste dag ringede jeg til sagsbehandleren på ydelseskontoret for at fremskynde sagen. Jeg gjorde ham opmærksom på, at kommunen allerede var underrettet om sagen af advokatfirmaet. Det fremgik nemlig af firmaets opgørelse, at man havde beregnet sig et salær på godt 1.300 kr. for at skrive til kommunen, at familien var udsættelsestruet!!

Sagsbehandleren oplyste, at en sådan underretning ikke ville ske til ydelsescentret, men til familiecentret, så jeg ringede dertil. Jeg kunne ikke få oplysninger om den konkrete sag, da jeg kun havde fuldmagt til at henvende mig til ydelsescentret, så jeg spurgte generelt om, hvordan sådan en sag ville blive behandlet. Jeg fik at vide, at man ville skrive til familien og tilbyde rådgivning. Jeg spurgte, om man ikke ville foretage sig andet og fik at vide, at man ville møde op til udsættelsesforretningen. Jeg spurgte, hvad formålet var – om man dér ville betale restancen med de yderligere omkostninger, der var løbet på til advokat, foged, flyttefirma – og fik det svar, at de ingen penge havde i familiecentret, men at man ville vurdere, om det var nødvendigt at anbringe børnene. Jeg spurgte så, om de havde et samarbejde med ydelsescentret men fik at vide, at det havde de ikke. – Det skal bemærkes, at min kilde her er en enkelt sagsbehandler i familiecentret, men hun var meget kategorisk i sine svar, så jeg går ud fra, at hun var velbekendt med kommunens praksis.

Jeg sad tilbage med en række spørgsmål: Hvad nu, hvis jeg ikke havde sendt en ansøgning til ydelsescentret? Hvad er baggrunden for, at omkostningerne skal forøges med advokatens honorar for at underrette kommunen – omkostninger, som pålægges familien? Hvilke overvejelser ligger der bag, at der åbenbart ikke er et samarbejde mellem de to centre i kommunen – ydelsesafdelingen og familiecentret – hvoraf det ene får underretning om udsættelse uden at have midler til at forhindre det, mens det andet administrerer de ydelser, der kan forhindre udsættelsen?

Reglerne om, hvad kommunen skal foretage sig i en situation som denne, findes i retssikkerheds-lovens § 5a. Det er fogedretten, der skal underrette kommunen om, at en borger skal udsættes af et lejemål. Boligselskabet kan også gøre det, men først når der indgives en anmodning til fogedretten om en borgers udsættelse af et lejemål på grund af betalingsmisligholdelse. Der er derfor ikke retlig basis for advokatens honorar.

Bestemmelsen lyder også, at kommunalbestyrelsen straks skal behandle spørgsmål om hjælp, når kommunen modtager fogedrettens underretning om, at en borger udsættes af et beboelses-lejemål, og der er børn eller unge under 18 år i husstanden, eller kommunen er i besiddelse af oplysninger om borgeren, som sandsynliggør, at borgeren har behov for hjælp.

Som sagt er der i dette tilfælde hjemmel til at yde hjælp for at undgå udsættelse efter både § 81 og 81a i aktivloven, men ifølge det til mig oplyste handler kommunen i strid med § 5a ved alene at tilbyde rådgivning og i øvrigt afvente selve udsættelsesforretningen med henblik på at afgøre, om børnene skal anbringes. Desuden skal kommunen, hvis den vurderer, at der ikke er grundlag for at yde hjælp i forbindelse med udsættelsen af lejemålet, træffe afgørelse herom senest 14 dage efter fogedrettens underretning om gennemførelsen af fogedforretningen, henholdsvis senest 14 dage efter boligselskabets underretning om, at en anmodning om en borgers udsættelse af et lejemål på grund af betalingsmisligholdelse indgives til fogedretten. Dette giver mulighed for, at borgeren kan klage over afgørelsen til Ankestyrelsen.

Den redegørelse om familiecentrets behandling af sager om udsættelsestruede familier, som jeg fik, indebærer ikke blot, at der ikke ydes økonomisk hjælp i medfør af aktivloven, men også, at der slet ikke bliver truffet nogen afgørelse om hjælp til familien. Borgeren har dermed heller ikke mulighed for anke.

I SOC DOK nr. 3 omtalte jeg også en sag om en mand, der havde fået tilkendt førtidspension. I modsætning til kvinden i den første sag havde han boet nogle – men ikke tilstrækkeligt mange – år i Danmark. Han fik derfor ikke den fulde pension, men kun en såkaldt brøkpension.

Flygtninges retsstilling i pensionsloven har gennemgået en rutschebanetur. I mange år var reglerne i overensstemmelse med Flygtningekonventionen, hvorefter staterne skal give flygtninge samme behandling som egne borgere i forhold til lovbestemmelser om social tryghed, herunder bestemmelser i relation til alderdom. Reglerne blev lavet om under den første Løkke-regering (2009-2011), idet man fratog flygtninge rettighederne efter Flygtningekonventionen. Reglerne blev tilbageført under Thorning (2011-2015) og så ændret igen under den seneste Løkke-regering (2015-2019). Flygtninges rettigheder efter pensionsloven er derfor afhængig af, hvornår de har fået tilkendt førtidspension.

Jeg har netop haft en sag vedrørende et ægtepar, der blev tilkendt brøkførtidspension i hhv. 2009 og 2012 – altså på et tidspunkt, hvor ophold i hjemlandet blev medregnet ved tilkendelse af pension. Da de kontaktede retshjælpen, kendte de ikke selv deres opholdsgrundlag (altså om de havde flygtningestatus), så jeg bad Udlændingestyrelsen om aktindsigt, og det viste sig, at Flygtningenævnet i 1999 havde tilkendt dem opholdstilladelse som flygtninge efter udlændinge-lovens § 7. Der er nu faldet afgørelse i sagen, og de er blevet tilkendt fuld pension – men på grund af forældelsesloven kun med tilbagevirkende kraft fra december 2016, da jeg rejste sagen. Kommunen, der i sin tid tilkendte parret brøkpension, var ikke opmærksom på reglerne i pensionsloven om flygtninge. Det er altså kommunens fejl, der er årsag til deres tab. Jeg har på-klaget afgørelsen til Ankestyrelsen, og jeg ved i skrivende stund ikke, om de tager den. Under alle omstændigheder skal vi tage stilling til, om sagen skal indbringes for domstolene. Der ligger et par landsrets- og højesteretsdomme, der går ud på, at forældelsen suspenderes, fordi nogle kommuner har tilsidesat deres vejledningspligt.

Og så er det jo interessant, om reglerne bliver tilbageført til det oprindelige under den nuværende social-demokratiske regering ... I sit høringssvar vedr. forslaget til den seneste lovændring (under Løkke-regering III) skrev Dansk Flygtningehjælp bl.a., at "Hovedparten af flygtninge har ikke haft mulighed for at forberede deres flugt, opspare penge til etablering i et nyt land eller medbringe eventuel opsparing. Dansk Flygtningehjælp mener ikke, at flygtninges situation kan sammenlignes med andre udlændinge og danskere.". Institut for Menneskerettigheder skrev bl.a., at den foreslåede formelle ligestilling mellem flygtninge og danske statsborgere samt andre udlændinge formentlig må(tte) antages ikke at være i overensstemmelse med Flygtningekonventionen og andre internationale menneskerettigheds-konventioner". Man anfører endvidere, at "formålet med Flygtningekonventionens bestemmelser er at sikre, at flygtninge reelt får samme offentlige hjælp og støtte som landets egne statsborgere. Bestemmelsen er udtryk for en pligt til – i lyset af flygtninges særlige baggrund – at behandle flygtninge som egne borgere.

Grundtanken i Flygtningekonventionen er, at flygtninge, der i øvrigt opfylder betingelserne for at opnå asyl, skal have samme ydelse som landets statsborgere. Flygtninge adskiller sig fra indvandrere og danske statsborgere, der frivilligt tager ophold i udlandet, fordi flygtninge har været nødsaget til at flygte fra deres hjemland.". Justitsministeriet erkendte dengang, at der er en vis procesrisiko, altså at en flygtning, der på grund af lovændringen kun har fået tilkendt brøkpension, måske kan vinde et søgsmål mod det offentlige.

Endelig lidt overvejelser om Retshjælpens corona-foranstaltninger

Vi lukkede kontoret samtidig med den øvrige nedlukning. Men vi har holdt telefonerne åbne i vores almindelige åbningstid – 20 timer ugentlig. Efter påske besluttede vi fortsat at sidde bag en låst dør, men vi gav mulighed for, at man kunne snakke med os over skype eller – hvis vi fandt det nødvendigt – at få tid til personligt fremmøde.

Vores lokaler giver ikke mulighed for, at vi kan lukke mere end højst 2 personer ind, så vi har haft væsentligt færre personlige henvendelser.

Jeg har overvejet, hvad det betyder, at vi nu som oftest ikke sidder over for vores klienter.

I vores normale rådgivning, hvor vi sidder ansigt til ansigt med klienten, er det ikke kun sproget, der hjælper til at forstå, hvad problemet handler om. Mimik og kropssprog giver mulighed for at opfange en tøven, et ubehag, anspændthed eller lettelse. Folk kommer oftest med et specifikt spørgsmål/problem og medbringer en masse – ofte noget krøllede - papirer. I løbet af samtalen viser det sig ofte, at klienten i

virkeligheden har et andet eller flere andre problemer, og man kan læse, forklare og spørge ind til papirerne. Mange af vores klienter har ikke dansk som førstesprog, så det kræver gentagelser og mimik at fange, hvad hinanden siger. Og ikke mindst rigtig meget tid.

Vi kan også konstatere, at der må være en del, der slet ikke har henvendt sig under coronaen. I den første tid havde vi kun få henvendelser. Der er blevet flere nu. Men vi har ikke haft så mange telefoniske henvendelser som vi tidligere havde personlige. Da mange af vores klienter oprindeligt har et andet sprog end dansk, har de svært ved at skulle forklare sig i telefonen, og jeg tror, det kan have bidraget væsentligt til de færre henvendelser. Det betyder så også, at der sidder mennesker med juridiske problemer, som de ikke kan få hjælp til at løse.

Det må tælles med til coronaens omkostninger.

Udlændingepolitikken

Druk, stress og rodløshed – det hele er godt, bare det er dansk, men: De varme lande er noget lort

Af cand.scient.pol. Kim Brinckmann

Årtiers fremmedfrygt har sat sit præg, og vi evner ikke længere at forholde os kritisk til danskheden. Tidligere statsminister Poul Nyrup Rasmussen fik mere end ret: Dansk Folkeparti blev aldrig stuerene - og det gjorde det meste af befolkningen heller ikke.

I hele mit voksenliv har vi raset og reageret i udlændingepolitikken og tæppebombet flygtninge og indvandrere med verbale skidtspande og alverdens stramninger – både de skøre symbolpolitiske og så dem, der for alvor afprøver grænserne for anstændighed.

Jeg har hele tiden tænkt, at den stramme udlændingepolitik kun var på besøg, og at vi lige om lidt finder frem til et godt, typisk dansk kompromis, hvor der både er plads til globalt udsyn og en anstændig danskhed.

Men nej, via årtiers strammerkurs har udlændingepolitikken nået sit tipping point. Et stort flertal i den danske befolkning har i dag meget tydelige xenofobiske karaktertræk: altså en stærk frygt og mistro til fremmedhed og til fremmede.

Er det for groft? Så tag et kig på dansk politik, der i et repræsentativt demokrati er et godt sindbillede på folkestemningen.

Vores udlændingepolitik er en stram succes made by Dansk Folkeparti. Derfor er den blevet planket af de fleste politiske partier på Christiansborg. Derfor gik regeringsmagten til Socialdemokratiet efter det seneste folketingsvalg, og derfor følger vi minister Tesfaye med lup i jagten på et blødsødent løftebrud.

Derfor møder vi Marcus Knuths partiskifte til de konservative med et selvfølgeligt skuldertræk. For hvem gider være værdikriger i Venstre, hvor der er tvivl om hardliner-kursen i partitoppen, og den sidste rest af højskolebevægelse endnu ikke er rensat ud?

Derfor har de fleste betydende politiske partier valgt integrationsordførere, der med vilje er virkelig dårlige til deres job. De arbejder hellere i disintegrationens tjeneste og strejfer rundt på Nørrebro og omegn for at opsnuse forargelse, som kan deles og chokere på Twitter og Facebook.

Derfor valgte Rasmus Stoklund (S) at indlede sit nye ordførerskab på udlændinge- og integrationsområdet med at fornemme, at en overrepræsentation af mennesker med ikkevestlig baggrund opfører sig dårligt i det offentlige rum.

Han kunne have taget afsæt i det faktum, at andelen af ikkevestlige indvandrere på offentlig forsørgelse nu er historisk lav. Han kunne også udvikle politik ud fra det nationale integrationsbarometer, hvor udviklingen er positiv inden for syv af de i alt ni områder, som måler på vores samlede integrationstilstand.

Men det gjorde Rasmus Stoklund ikke – og det ville også være politisk tonedøvt i et land præget af fremmedfrygt, og hvor vi igen og igen bekræfter hinanden i, at integrationen har slået fejl.

En undersøgelse fra Ugebrevet Mandag Morgen taler sit tydelige sprog: Gå ud på gaden og tæl: Hver fjerde er helt eller delvis enig i, at muslimske indvandrere bør sendes ud af landet. Ikke fordi de er voldskriminelle eller går med niqab, men blot fordi de er muslimer. En anden fjerdedel kan ikke lige finde ud af, om de skal være enige eller uenige i dette afsindige synspunkt.

Det er ellers lige ud ad landevejen: Der burde være full stop for den slags holdninger i Danmark – og skulle den humanistiske habitus ikke række, så strider de i øvrigt mod grundloven.

Det er muligt, at vi befinder os i en ny nationalkonservativ epoke, hvor Morten Korch og Anker Jørgensen skal støves af og genopdages, men vi befinder os også i en tid med en udtalt national skrøbelighed.

Derfor gør vi ikke for alvor op med tanken om at bure os inde bag hegn og grænsebomme, selv om flygtningestrømmen for længst er tørret ud. Derfor levede vi længe i drømmen om en flygtningelejr i et nærområde fjernt fra Danmark. Og derfor flipper vi ud, når SAS i en reklame for flytrafik insinuerer, at vores kultur skyldes udlængsel og evnen til at tage de bedste indtryk med retur.

Det er både besynderligt og bekymrende, at en af verdens mest vellykkede nationalstater har en selvtilid så tynd som pergament.

Det værste ved fremmedfrygten er ikke fremkomsten af Rasmus Paludan og andre gakkelakker – dem må vi trods alt kunne overkomme. Men det er kritisk, at vi frygter og mistror udefrakommende påvirkninger og derfor idealiserer alle bestanddele i danskheden – også de dysfunktionelle.

Der er ellers rigeligt brug for hjælp udefra.

Vi er drikfældige og har EU-rekord i binge-druk i både voksen- og ungekategorien – vi er altså dem, der kan drikke mest på én gang. Skål og tillykke! Vores beruselseskultur er livsforkortende og ekskluderer folk, der ikke evner at drikke sig helt i hegnet.

Hele nationen burde sendes på Minnesota-kur. Alligevel har jeg aldrig oplevet, at vi rækker ud efter hjælp i andre kulturer med mere sunde drikkevaner. Tværtimod går vi til angreb på muslimerne, fordi de er til fare for os andre i det offentlige rum, når de faster under ramadanen.

På uddannelsesområdet har mange unge svært ved at finde fodfæste. I ghettoområderne har unge med dansk baggrund et lavere uddannelsesniveau end jævnaldrende ikkevestlige indvandrere i de samme boligområder. Og på landsplan bliver de unge danske mænd snart overhalet af ikkevestlige kvindelige indvandrere i uddannelseskapløbet.

Kan vi lære af uddannelsessulten blandt ikkevestlige kvindelige indvandrere? Vi ved det ikke – og vi kunne ikke drømme om at undersøge det nærmere.

Vi er verdens lykkeligste folkefærd, men mange oplever samtidig et kaotisk og rodløst liv med masser af stress og depressioner til følge. Det er paradoksalt og burde give anledning til at overveje, om der – ved siden af Svend Brinkmanns åndelige vejledninger – findes religiøs mening uden for kristendommen.

Igen er svaret nej. Det ville jo bl.a. indebære, at vi medgav, at 1,6 milliarder muslimer kan bruge islam til andet end terror samt voldtægt af kvinder og børn. Så hellere bekende sig til kulturkristendommen med indlagte spaghettigudstjenester.

Sådan er den stramme udlændingepolitik med tiden blevet til et problem, der peger indad. Vores stigende fremmedfrygt står i vejen for den nødvendige udvikling af danskheden i en global udvikling, som mig bekendt ikke er aflyst.

Shu-bi-dua sang engang, at der findes andre mennesker end dem, der er danske. De bor i huler og slås hele dagen. Det har vi lige godt aldrig nogensinde gjort. De varme lande er noget lort.

Det var sjovt. Men så blev det profetisk.

Red.: Debatindlægget er oprindelig bragt i Politiken den 1. marts 2020. Vi optrykker det her med forfatterens tilladelse

Norske tilstande på integrationsområdet?

Af cand. mag., lektor emeritus Peter Bundesen

Den socialdemokratiske regering har flirtet med at ville indføre norske tilstande ved at kræve 37 timers ugentlig aktivering for nytilkomne flygtninge. Det er dog sket uden, at man har ulejliget sig med nærmere at undersøge, hvad de "norske tilstande" her reelt dækker over. I denne artikel vises, at det faktisk dækker over et nok så ambitiøst integrationsprogram, som den danske regering og andre kan lære en del af.

Diverse statistikker viser, at beskæftigelsesfrekvensen blandt flygtninge (og familiesammenførte) i Norge er betydeligt højere end i Danmark. Hvis vi sammenligner flygtningenes beskæftigelsesfrekvens for mænd og kvinder i Norge og Danmark, er den efter syv års ophold betydeligt højere i Norge end i Danmark. Det gælder især for kvinderne, hvor den i Danmark er lige over 30 %, mens den i Norge er ca. 60 %, dvs. næsten dobbelt så høj. For mænd er den ca. 60 % i Danmark og 75 % i Norge. Selvom beskæftigelsesfrekvensen i begyndelsen af opholdsperioden er nogenlunde den samme i de to lande, så fremkommer der gennem de efterfølgende år en betydelig forskel (Hernes et al. 2019:64).

Derfor har det norske integrationssystem i den seneste tid ikke uden grund været en del omtalt i den danske medieoffentlighed. Regeringen har ligefrem flirtet med ideen om at indføre norske tilstande ved at kræve 37 timers beskæftigelse (og nok lidt sprogundervisning) om ugen i integrationsperioden. Imidlertid har denne omtale og flirt i høj grad været baseret på en misforståelse af, hvad der er norske tilstande på integrationsområdet.

Det er rigtig, at det norske integrationsprogram omfatter 37 timer om ugen og er obligatorisk for dem, som er blevet visiteret til det. Det er også rigtigt, at der sker et fradrag i den økonomiske ydelse for de timer, hvor man uden en gyldig grund ikke deltager i programmet. Men så slutter overensstemmelsen også.

Det norske integrationsprogram, som blev indført i 2003 under en borgerlig samlingsregering og senest justeret i 2019, er obligatorisk for de indvandrede fra ikke EU-lande, der bliver visiteret til programmet. Hvis det skønnes, at man ikke behøver en grundlæggende kvalificering i norsk sprog og samfundskundskab, bliver man ikke visiteret til det. Det betyder, at programmet i praksis fortrinsvis omfatter flygtninge og familiesammenførte. Det er kommunerne, der er ansvarlige for at tilrettelægge programmet. Indholdet skal være skræddersyet efter den enkelte persons behov, og der lægges i hvert tilfælde en individuel plan.

Programperioden er fastsat til op til to år, og kan forlænges til tre år. Programmets sigte er:

- a) at give deltagerne grundlæggende færdigheder i norsk,
- b) at give grundlæggende indsigt i norsk samfundsliv (på et sprog som deltagerne kan forstå) og
- c) forberedelse til deltagelse i arbejdslivet i Norge.

Der er mulighed for at beskæftigelse kan indgå i programmet samtidig med undervisningen. Den behovsorienterede tilgang har betydet, at man i Norge har fokuseret mest på uddannelse af dem med et lavt uddannelsesniveau ved ankomsten til landet. Det betyder også, at det er kvinderne, som har den længste deltagerperiode (www.imdi.no; Hernes et. al. 2019:11).

Deltagelse i integrationsprogrammet er gratis og man modtager en understøttelse, der er to gange "folketrygdens" grundbeløb, dvs. ca. 200.000 norske kroner årligt. Unge under 25 år modtager en ydelse på ca. 2/3 del af dette beløb. Støtten reduceres ikke på grund af evt. andre indtægter fra egen eller andres virksomhed eller på grund af evt. formue. Støtten reduceres heller ikke pga. børnebidrag, deltageren måtte

modtage.⁴ I den udstrækning lønnet arbejde indgår i programmet, reduceres støtten tilsvarende den tid, som man bruger på arbejdet (jf. Lov om introduktionsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere). Der er således ikke noget med, at deltagerne i integrationsprogrammet bliver presset i beskæftigelse gennem særligt lave ydelser.

Den grundlæggende samfunds- og medborgerskabsundervisning indeholder emner som:

- 1) Ny indvandrer i Norge (oversigt over rettigheder og pligter)
- 2) Historie, geografi og levevis
- 3) Børn og familie
- 4) Sundhed
- 5) Uddannelse og kompetence
- 6) Arbejdsliv
- 7) Demokrati og velfærdssamfund (www.imdi.no)

Integrationsprogrammet er ganske håndfast med ret og pligt til at deltage i sprogundervisning og i undervisning om norsk kultur og norske værdier. Deltagere med børn får obligatorisk forældrevejledning, som de bliver testet i og skal bestå for at komme videre. Det er også forbud mod hel eller delvis tildækning af ansigtet, som forhindrer deltagerne i at modtage undervisningen. Men samtidig skal de individuelle planer og forløb tilrettelægges i samarbejde med de respektive deltagere. Sprogundervisningen kan for eksempel tilrettelægges efter om den enkelte stiler direkte mod arbejdsmarkedstilknytning eller mod uddannelse (www.imdi.no). Pligten til at deltage i integrationsprogrammet betyder, ud over fradrag i ydelsen ved ikke godkendt fravær, at programmet skal være gennemført for at de pågældende kan søge om permanent opholdstilladelse eller senere om statsborgerskab.

Selvom det er kommunerne der har ansvar for selve integrationen, så følges deres indsats tæt af Integrerings- og mangfoldighedsdirektoratet (IMDi) under Kunnskapsdepartementet. IMDi formidler viden og metoder til at forbedre kvaliteten i kommunerne introduktionsprogrammer. Endvidere følger IMDi op på de kommuner, som har svage resultater (Rambøll 2019:3-4).

Meget tyder på, at den relativt høje beskæftigelse for flygtninge og familiesammenførte i Norge kan forklares med, at de skal gennemføre et sådant omfattende integrationsprogram, der tager afsæt i deltagernes forskellige, individuelle behov. En undersøgelse af integrationen i Norge, Danmark og Sverige, lavet på foranledning af Nordisk Råd, opererer med tre forskellige hypoteser til forklaring på beskæftigelsesforskellene mellem landene. Hypoteserne er:

- 1) at flygtningegrupperne er forskellige i de tre lande,
- 2) forskellige effekter af integrationsprogrammerne, og
- 3) forskelle i landenes regulering af flygtninges bosættelsesmønstre (Hernes et.al. 2019).

Selvom man i undersøgelsen ikke helt kan afvise hypoteserne 1 og 3, så er det hypotesen om forskelle i integrationsprogrammerne, der bliver fremdraget som den afgørende forklaring på de konstaterede forskelle i beskæftigelsesfrekvenserne. I forhold til hypotese 3 har Norge og Danmark ført den samme bosætningspolitik, nemlig at tilstræbe en geografisk spredning i flygtninges bosættelse. Dette til forskel fra Sverige, hvor flygtninge i højere grad har fået lov til at samle sig i de store byer (Hernes et.al 2019:97). Hvad angår den hypotese 1 om forskelle i flygtningegruppernes sammensætning, så kan den ikke i sig selv forklare forskellen i flygtningenes beskæftigelse i Norge og Danmark, men nok moderere nogle af de konstaterede forskelle.

I forhold til den store forskel mellem flygtningekvindernes beskæftigelsesfrekvens i Norge og Danmark svarer forklaringen i hypotese 2 ganske godt overens med Rockwoolfondens undersøgelse af starthjælpen til flygtninge fra sidste år. I denne undersøgelse var en væsentlig forklaring på flygtningekvindes lave beskæftigelsesfrekvens i Danmark, at tab af ydelse pga. ægtemandens indtægt har betydet, at kvinderne ikke længere har et økonomisk incitament til forsat at følge integrationsprogrammet (Nyt fra RFF 2019).

---

⁴ Jeg vil her ikke diskutere ydelsesniveauernes betydning for arbejdsudbuddet, men blot henvise til min artikel "Hvad blev der af de 277.650 flere i arbejdsudbuddet?" i SOC DOK nr 3, 2019.

Så hvis den socialdemokratiske regering vil fortsætte flirten med de ”norske tilstande”, skal den i gang med et langt mere behovsbaseret, individuelt tilrettelagt integrationsprogram OG sætte ydelserne op. Ellers bliver det bare en skærpelse af de nuværende vilkår, som altså har en meget begrænset beskæftigelseseffekt for flygtninge og familiesammenførte, og især for kvinderne.

Kilder:

Hernes, V. et al.: *Nordic integration and settlement policies for refugees*, Nordic Council of Ministers 2019. *Lov om introduktionsordning og norskoplæring for nyankomne innvandrere* (sidst ændret LOV-2019-23-13-81).

Nyt fra RFF: *Starthjælp gør flygtningene til Danmarks fattigste*, marts 2019)

Rambøll: *Satsning for økt måloppnåelse i introduktionsprogram (SØM)*. IMDi 2019

www.imdi.no (Integrerings- og mangfoldighetsdirektoratets hjemmeside).

Opfølgning på corona-temaet fra SOC DOK nr. 1, 2. årg.

Corona-krisen og konsekvenser for det økonomiske samarbejde i EU

af Jørgen Rosted, økonom, fhv. finansdirektør i Finansministeriet og fhv. departementschef i Erhvervsministeriet

I krisetider hører vi ofte to vendinger: Kriser forstørre problemerne, og man må aldrig lade en god krise gå til spilde. Det gælder også denne gang. Allerede inden coronakrisen var der spændinger mellem medlemslande i syd og nord, og de er blevet forstørret under Coronakrisen. Problemerne førte hurtigt til suspension af sparepolitikken. Og nu gælder det om at bruge krisen til at blive enige om noget bedre.

Sparepolitikken ved vejs ende

Sparepolitikken har holdt de sydlige medlemslande i en benlås. Kombinationen af høj arbejdsløshed, svage offentlige finanser og tilbagevendende krav om offentlige besparelser er en ond cirkel, som gør forholdene værre og værre. Inden eurozonen kunne medlemslande med svag samfundsøkonomi nedskrive valutaen og få ny luft. Men med den fælles euro er den nødløsning ikke længere mulig. De sydlige medlemslande har ikke haft en regeringsførelse der sikrede høj beskæftigelse og stigende velstand for alle. Det blev de så straffet for med krav om besparelser eller højere indtægter. Det skabte utilfredshed, svækkede de nationale regeringer og øgede modstanden mod EU. Sparepolitikken opfatter befolkningen som uretfærdigt og unødvendig. Og det er den også.

Med coronakrisen og dens økonomiske og menneskelige konsekvenser blev det uundgåeligt at sparepolitikken måtte suspenderes. De sydlige lande har med god grund krævet mere solidaritet. Regeringslederne i syd foreslog, at de enkelte lande kunne udstede coronaobligationer. Det blev tolket som et forslag om, at de enkelte lande kunne udstede obligationer som EU hæftede for. Det afviste de nordlige lande med god grund. Et fællesskab kan ikke virke, hvis dele af fællesskabet frit kan optage lån, som andre hæfter for. Det kan de amerikanske stater ikke. Det kan de tyske länder ikke og det kan de danske kommuner heller ikke.

Den efterfølgende enighed mellem Tyskland og Frankrig banede vejen for Kommissionens forslag om en stor hjælpepakke og en forhøjelse af det kommende EU-budget. Hjælpepakken skal finansieres ved optagelse af fælles EU-lån, som kan optages til lav rente. Det er et solidarisk element, men det kan blive større, hvis hjælpen - eller en del af den - ikke skal tilbagebetales, men udbetales som støtte til særlige projekter i særlige områder. Den form for støtte findes allerede i EU, men nu drøftes en speciel og midlertidig coronastøtte. Der er fortsat uenighed om bl.a. hjælpeparkens størrelse, fordelingen mellem støtte og lån samt størrelsen af det fremtidige EU-budget. Men alt andet end et kompromis vil nærmest være utænkeligt, og vi kan vel allerede se konturerne af det.

Den egentlige spænding ligger i de fremtidige rammer for det økonomiske samarbejde og i særdeleshed samarbejdet i eurozonen. Da Danmark agerer som medlem af eurozonen, får nye rammer også stor betydning for Danmark. En god krise skal som sagt ikke gå til spilde. Men hvad skal sættes i stedet for sparepolitikken? Det er det drama der skal tages hul på, når de aktuelle problemer er løst. Men de største vanskeligheder ved at finde et kompromis i den nuværende situation, er måske de implikationer et kompromis vil få for det fremtidige økonomiske samarbejde i EU - især i eurozonen.

Hvorfor var konstruktionen uholdbar

Elefanten i rummet er en fælles finanspolitik. Allerede ved dannelsen af Den Økonomiske og Monetære Union var der stor uenighed om konstruktionens holdbarhed. Mange økonomer - især amerikanske, men også nogle europæiske - mente, at en valutaunion med fælles mønt kræver fælles penge- og finanspolitik. Men det forudsætter et EU-budget af et vist omfang, som der ikke var forståelse for. Det var dengang den danske statsminister Poul Schlüter med vanlig sans for oneliners udtale, at unionen var standødd.

Men der var også økonomer der dengang mente, at den nødvendige økonomiske stabilitet og gradvise tilnærmelse mellem landenes økonomier kunne opnås gennem en hensigtsmæssig og effektiv koordinering af den økonomiske politik. Dem hørte jeg selv til. Jeg var dengang Finansministeriets repræsentant i en embedsmandsgruppe i EU, der skulle forberede de finanspolitiske spilleregler i den Maastricht-traktat - der skulle oprette Den Økonomiske og Monetære Union og føre til indførelsen af euroen. Der kunne ikke opnås enighed om hensigtsmæssige og effektive regler for koordinering af finanspolitikken. Vi var ikke engang i nærheden af at drøfte dem.

Det økonomisk politiske grundlag for Den Økonomiske og Monetære Union blev skabt gennem Kommissionens rapport *One Money, One Market*, som blev udarbejdet i tæt samarbejde med en række særligt udvalgte europæiske økonomer. I *One Money, one Market* var analysen, at en fælles pengepolitik var tilstrækkelig til at stabilisere den økonomiske udvikling i medlemslandene, fordi markedskræfterne i sig selv ville trække i retning af stabilitet. Og fordi et revitaliseret indre marked ville bidrage til en gradvis tilnærmelse af medlemslandenes økonomier.

Konklusionen på analysen var således at en fælles valuta, et indre marked, stærke markedskræfter og en fælles pengepolitik med vægt på lav inflation ville føre til en succesfuld og harmonisk samfundsøkonomisk udvikling i EU - især i eurozonen med den fælles valuta. En konklusion som fik bred politisk tilslutning. Og som forklarer hvorfor Maastricht-traktaten ikke kom til at indeholde regler for koordinering af den økonomiske politik, men alene regler for finanspolitisk disciplin, nemlig at medlemslandene hæfter for deres egen gæld og skal sikre at underskuddet på de offentlige finanser ikke overstiger tre pct. af BNP.

Udviklingen blev ikke en harmonisk og gradvis tilnærmelse af medlemslandenes økonomier med nogenlunde samme arbejdsløshed og ensartet fremgang i velfærd og velstand. Det blev det modsatte. Markedskræfterne leverede ikke det forventede. Andre vil sige at politikerne ikke leverede de reformer, der kunne sikre bedre markedskræfter. Uanset hvem der bebrejdes voksede de økonomiske forskelle mellem syd og nord. Det gælder både arbejdsløshed, velfærd og velstand.

Jeg er ikke føderalist, men stemte alligevel for Danmarks deltagelse i Den Økonomiske og Monetære Union, og gik ind for euroen, selvom jeg ikke troede på at markedskræfterne ville leve op til forventningerne. Men jeg var og er af den overbevisning, at en valutaunion med fælles mønt mellem lande, der vil bevare deres uafhængighed og ikke vil føre en fælles økonomisk politik, må bygges gennem kriser. Det er en så usædvanlig konstruktion - som verden ikke har set før - at den kun kan opstå gennem kriser. Mit ræsonnement er følgende: Den politiske modstand mod fælles regler for koordinering af den økonomiske politik byggede på en folkelig modvilje mod at afgive suveræniteten. Mens hvis nu virkeligheden illustrerer, at der er fordele ved et tættere samarbejde, men at de fordele kun kan høstes ved koordinering af den økonomiske politik, kan det ende med støtte til en sådan politik.

Ved den første krise efter indførelsen af euro - finanskrisen - gik det galt. Nye spilleregler for koordinering af den økonomiske politik endte med Finanspagten og kravet om altid at stræbe efter balance eller overskud på de offentlige finanser. Det bidrog til at forværre i stedet for at løse problemerne.

Den dobbelte målsætning for samordning af den økonomiske politik

Men der er stadig to valgmuligheder, og mon de ikke allerede er bagtæppe for de forhandlinger regeringslederne er i gang med. Enten begyndes en rejse mod et mere føderalt EU med fælles penge- og finanspolitik, eller også indføres der en mere forpligtende, men også mere hensigtsmæssig koordinering af den økonomiske politik. Det indebærer, at det ikke kun er de svagere økonomier i syd med underskud, der skal bidrage til samordningen, men de stærke økonomier i nord med overskud skal også bidrage. Det har det hidtil været umuligt at komme igennem med overfor de stærke overskudslande. Men det er det eneste alternativ til en føderal udvikling eller en afvikling af den økonomiske og monetære union.

Et godt bud på et hensigtsmæssigt og effektivt regelsæt for samordning af den økonomiske politik, hvor også landene med stærke økonomier bidrager, er en dobbelt målsætning: Medlemslande skal føre en politik uden negative konsekvenser for andre. Og medlemslande skal sørge for en holdbar statsgæld. Det vil sige en statsgæld de selv kan forrente og afdrage, og som de selv hæfter for.

De sydlige medlemslande har et godt udgangspunkt for at tilslutte sig en sådan dobbelt målsætning. De har en betydelig privat opsparing og overskud eller balance i samhandlen med udlandet, selvom de har underskud på de offentlige finanser. Den pæne private opsparing betyder, at de kan finansiere deres egen statsgæld. Selve størrelsen af statsgælden i de sydlige lande er derfor ikke problemet. Det illustreres også af Japans statsgæld. Den er på 250 pct. af BNP, hvilket er langt mere end Italiens. Når det ikke er noget problem for Japan, skyldes det en høj privat opsparing; en sundere samfundsøkonomi og dermed en god betalingsevne. Kreditorerne ser ikke kun på gældens størrelse, de ser også på betalingsevnen, og det er her, de sydlige lande har et svagt punkt. Og det er her de fører en politik, som kan have negative konsekvenser for andre lande.

De sydlige lande udnytter ikke deres produktionsmæssige potentiale, hvilket viser sig i høj arbejdsløshed. I stedet for at diktere medlemslande med svagere betalingsevne sparepolitik, burde EU pålægge landene at styrke betalingsevnen. Det kan ske gennem reformer, der bidrager til højere beskæftigelse og gennem offentlige investeringer i en stærkere samfundsøkonomi. En politik som man må gå ud fra kan opnå støtte fra store dele af befolkningen. Ikke ved et knips med fingrene, men ved solidt politisk håndværk.

Opfylder de nordlige lande så kravet om at føre en politik uden negative konsekvenser for andre medlemslande? Det tror de fleste vel, men sådan er det ikke. Lande som Tyskland, Holland og Danmark har et meget stort og permanent overskud i samhandlen med andre lande. De havde det i hvert fald inden coronakrisen, og de vil få det igen, når krisen er ovre. Modstykket til de store overskud i nord er færre job i eksportindustrien i syd med højere arbejdsløshed og dårligere offentlige finanser til følge. Derfor har politikken i de nordlige medlemslande negative konsekvenser for medlemslandene i syd. Landene i nord må pålægges at skabe en mere balanceret samfundsøkonomi gennem flere investeringer i deres eget land - gerne i grøn omstilling og bedre velfærd. Det er også en politik som et bredt flertal af vælgerne kan støtte, og det må være en politik som er mere overkommelig at få gennemført, end de politiske krav der må stilles til landene med svag betalingsevne.

Skaber overskudslandene en erhvervsstruktur, hvor høj beskæftigelse er mindre afhængig af eksporten, men fører til en balanceret udenrigshandel, vil de sydlige lande eksportere mere til landene i nord. Arbejdsløsheden i syd vil falde og de offentlige finanser få det bedre. Det var det valutaunionen fædre troede markedet ville sikre, men det har vist sig ikke at være tilfældet. Derfor må markedet hjælpes på vej af fornuftige spilleregler for den økonomiske politik i medlemslandene.

Det kan den dobbelte målsætning sikre. Medlemslandene i nord må skabe en mere balanceret samfundsøkonomi, og medlemslandene i syd må skabe en stærkere samfundsøkonomi. Men det kan kun lade sig gøre uden krav om flere offentlige sparelser. De kan også undværes. Alle medlemslande har i udgangspunktet en holdbar statsgæld, og den sættes ikke over styr ved den dobbelte målsætning – tværtimod vil den dobbelte målsætning styrke de sydlige landes samfundsøkonomi og betalingsevne.

I forberedelserne til Den Økonomiske og Monetære Union spillede begrebet økonomisk udvikling uden negative konsekvenser for andre en stor rolle, men som nævnt troede fædrene på at markedskræfterne kunne sikre det. Det viste sig ret hurtigt ikke at være tilfældet, hvorfor der blev fremsat flere forslag til nye regler. Også i de senere år har der været fokus på bedre regler; flere er vedtaget og eksisterer den dag i

dag. De er en del af EU's Økonomiske Semester, hvor medlemslandene med mellemrum fremsender flerårige samfundsøkonomiske planer til EU. Kommissionen vurderer planerne og indstiller til Rådet af Økonomi- og Finansministre om medlemslandene lever op til krav og målsætninger i de mange forordninger og pagter. Men et regelsæt har siden finanskrisen domineret det hele og det er Vækst- og Stabilitetspagten samt Finanspagten som kræver, at medlemslandene stræber efter balance eller overskud på de offentlige finanser næsten uanset hvad. Og hvis medlemslandene ikke har realistiske planer for at opnå balance i den offentlige sektor inden for de nærmeste 4 til 5 år kræves der sparepolitik.

Det er denne administration af reglerne der nu er suspenderet, og næppe vender tilbage. Forhåbentlig fører coronakrisen til politisk besindelse og erkendelse som kan bane vejen for et tilpasset regelsæt med vægt på den dobbelte målsætning. Ingen økonomisk politik med negative virkninger for andre lande, og ingen finanspolitik der fører til uholdbar statsgæld.

Læs mere i Jørgen Rosted og Christen Sørensen, Fundamentet under EU vakler – Et forslag til genopbygning. Haase Forlag 2018

SOCIUS – tænketank for social bæredygtighed

afholdt den 18. juni 2020 webinar *Virus i velfærden – Problem, perspektiv og potentialer efter corona. Hvad kan vi lære af krisen?* hvor Per H. Jensen præsenterede sin artikel i SOC DOK nr. 1, 2. årg.: **COVID-19 i et medborgerskabsperspektiv.** – Se webinar her: <https://sociusplatform.dk/webinar/>

Mindeord

Benny Lihme var i alle årene medlem af Socialpolitisk Forening og fortsatte medlemskabet i Socialpolitisk Forening Hovedstaden ved Landsforeningens konkurs. Det var med stor beklagelse, vi modtog nyheden om, at Benny var død. Johs Bertelsen har skrevet mindeordene.

Han var sin egen

Benny Lihme er død

D. 22. februar mistede vi med Benny Lihmes død en sand systemkritiker. Ganske vist ikke at sammenligne med systemkritikere i gamle østlande eller diktaturstater, men en systemkritiker, der havde et meget skarpt øje for, hvordan velfærdsstatens sociale institutioner og metoder ofte går fejl af deres ellers velmenende intentioner, og i stedet kommer til at udvikle overgreb og omsorgssvigt overfor de borgere, som man ønsker at hjælpe.

Benny var primært psykolog af fag, et studie han aldrig gjorde færdig, men et fag, som han fagkritisk beherskede med stor kompetence både i praksis og teori. Han havde et stort teoretisk overblik, som gjorde, at han også var velbevandret i især kritiske teorier indenfor psykiatrien, pædagogikken og sociale forhold i det hele taget. Dette kombineret med hans sociale baggrund med en barndom i en socialt udsat familie gjorde, at han ikke kun teoretisk men også med stor kærlighed blev en vigtig fortaler og systemkritiker overfor de forhold, som velfærdsstaten byder vore svageste borgere.

Bl.a. hospitalspsykiatrien og de sindslidendes vilkår havde Bennys store opmærksomhed. Helt tilbage i 70'erne var han med baggrund i bl.a. kritikere som Ronald Laing og Davis Cooper fortaler for, at de sindslidende i højere grad skulle integreres i samfundet på egne betingelser. Dette førte til starten af Galebevægelsen i 1979 og i 1999 til starten af LAP, Landsforeningen for psykiatribrugere.

Benny havde tæt kontakt til disse strømninger og bidrog med sin teoretiske baggrund til udviklingen af metoden og begrebet, socialpsykiatri. Vigtige begreber i socialpsykiatrien er social responsivitet og

empowerment, altså at man møder de sindslidende som ligeværdige borgere og hjælper dem til at fungere i samfundet ud fra deres ressourcer og betingelser. På baggrund af dette arbejde redigerede han bogen "Det sociale betydning for mennesker med sindslidelse", Akademisk forlag 2015. Og sammen med Birgit Kirkebæk udgav han bogen, "Bonde - en gal mand på rette vej" Social Kritik 2017. Denne bog var en hyldest til Bennys ven Christian Bonde, som i 26 år var indesluttet under Åndssvageforsorgen, indtil man ved en udgang konstaterede, at han var normalt begavet.

Et andet område var socialpædagogik og arbejdet med udsatte unge. Også her havde Benny en vigtig katalysatorfunktion som inspirator og formidler af mange forskellige projekterfaringer. 80'erne var i Danmark præget af et frodigt projektliv, fordi dette tiår var præget af en kombination af stor ungdomsarbejdsløshed, en række statslige udviklingspuljer og projektmagere med rødder i 60'erne og 70'erne. Dette gav basis for udviklingen af bevægelser og projekter som Frontløberne i Århus, Sjakket, Gøgler skolen og Sidegadeprojektet i København for bare at nævne nogle.

Selv var jeg initiativtager til Sidegadeprojektet, et beskæftigelses- og miljøprojekt i Saxogade, og kom i den sammenhæng i kontakt med Benny. Vi var fælles om en kritik af beskæftigelsessystemet og især blev vi allierede i en kritik af det daværende SSP-samarbejde, et samarbejde mellem Skoler, Socialcentre og Politiet. Vi kritiserede bl.a. med udgangspunkt i en kritisk notits fra ombudsmanden, at der blev udvekslet oplysninger om de unge mellem de forskellige offentlige instanser i strid med forvaltningsloven. Bl.a. dette kritiske samarbejde førte til det første nr. af Social Kritik, som Benny derefter fortsatte som redaktør for de næste 30 år.

Socialpædagogisk var Benny ikke kun kritiker men også metodeudvikler. Han udgav i 1988 bogen, "Socialpædagogik for børn og unge - et debatoplæg med særlig henblik på døgninstitutionen", (i øvrigt på eget forlag, SOCPOL, hvor han gennem årene stod for udgivelsen af mange bøger indenfor psykologi og pædagogik). Et særlig metodebegreb fra denne bog vil han særligt blive husket for nemlig, beskrivelsen af "det fælles tredje", et ret indlysende begreb, når man først ser det, men det var faktisk Benny, der lancerede det. "Det fælles tredje" er det, vi mødes om i en pædagogisk proces. I dag kan man ikke udvikle et pædagogisk projekt uden at diskutere "det fælles tredje", alt så gennem hvilke aktiviteter skal vi møde den eller den målgruppe for at udvikle en ligeværdig og inspirerende proces.

Tidsskriftet "Social Kritik" blev Bennys største bedrift. Med start i 1989 nåede det på godt 30 år op på alt 160 numre. I starten var socialpædagogen Ejler Johansen medredaktør og Bennys tætteste arbejdskammerat, men efter nogle år måtte Ejler desværre træde fra på grund af sygdom. Benny fortsatte som ulønnet redaktør gennem alle årene og gav en lang række forskere og projekter mulighed for at formidle deres teorier og erfaringer gennem tidsskriftet. Netop titlen "Social Kritik" favnede bredt og betød, at man som læser gennem de forskellige temanumre kom bredt rundt i fagområder, som man ellers kun ville stifte bekendtskab med gennem fagtidsskrifter. Det vil derfor være et stort tab for den kritiske sociale debat, hvis vi fremover skal undvære Social Kritik.

Og på samme måde opleves det også som et stort tab, at vi fremover skal undvære Bennys spidse men i én eller anden forstand altid kærlige kommentarer til samfundsmæssige paradokser og urimeligheder. Med sin særlige begavelse var han en ener, som på sin vis gik sine egne vegne, men som samtidigt oplevede stort kærlighed til og fællesskab med udsatte grupper og for så vidt også havde en kærlig overbærenhed overfor det system, som han fandt det vigtigt at kritisere.

SE OGSÅ INVITATIONEN nedenfor (side 37) til Socialpolitisk Forening Hovedstadens medlemmer til social komsammen fredag den 21. august 2020 kl. 15 - 18 i anledning af, at den første æra af Social Kritik – 32 år – er afsluttet med redaktør og forfatter, Benny Lihmes død i februar

De forbandede år... Tre aar efter

De forbandede år, instr. Anders Refn, Danmark 2019. 153 min. – Spillefilm, historisk drama

Af Dragan Jovanovic, kandidatstuderende i historie og dansk, KU

Det har taget mig lang tid at komme i gang med at skrive denne tekst. Jeg er ikke filmanmelder. Mindre kan naturligvis gøre det, men det er på en måde et ekstra stort ansvar. Det komplicerer forholdet at det, jeg mener om filmen, ikke svarer til det, jeg forestiller mig burde gælde for et filmprojekt af denne art og med denne særlige tilblivelseshistorie. For slet ikke at tale om ophavsmændene.

Filmen er skabt af to betydningsfulde personer for dansk film, Anders Refn og Flemming Quist Møller. De har skrevet manuskriptet og Anders Refn har instrueret. Filmen har været 20 år undervejs, og der er et personligt twist i historien om tilblivelsen. Det er nemlig også en historie om en søn (Nicolas Winding Refn), der hjælper sin far med at realisere hans mangeårige drøm - at lave en film om 2. verdenskrig⁵. Nicolas Winding Refn er medstifter af produktionsselskabet Space Rocket Nation ApS, der har produceret filmen, med Jesper Christensen i hovedrollen som Karl Skov.

Karl Skov er direktør for en elektronikfabrik med mange medarbejdere. Han er velhavende og har dels arbejdet sig til det, dels giftet sig ind i en velhavende familie. Regeringen opfordrede til økonomisk samarbejde med besættelsesmagten Tyskland for at vedligeholde dansk produktion og holde beskæftigelsen i gang, og Karl Skov træffer så vidt muligt de beslutninger der kan sikre, at han ikke skal nedlægge produktionen og afskedige sine medarbejdere. Det er ikke bare økonomisk egennytte, der ligger til grund for de valg han træffer. Karl Skov er en omsorgsfuld og ansvarsfuld patriark, der både forsøger at beskytte sine medarbejdere og sin familie (særligt familiens levestandard). Den professionelle bekendtskabskreds omkring Karl Skov (venner/logebrødre) støtter ham og benytter enhver lejlighed til at genopfriske samarbejdspolitikken og regeringens opfordringer for sig selv og hinanden. Men filmen handler også om alle Karl og Eva Skovs børn, om familiens tjenestepige og hendes søn, om modstandsbevægelsen og mange andre for historien relevante personer og temaer. Men de får alle for meget tid i fortællingen, og det bidrager til at fragmentere oplevelsen, så helheden og sammenhængen i handlingen bliver svær at holde fast i. Fordi der er så mange parallelle historier, får hver enkelt af karaktererne aldrig fuldstændt en udvikling. Man sidder tilbage med en oplevelse af nogle lidt overfladiske karakterer, og man får ikke som seer en følelsesmæssig oplevelse af deres bidrag til historien.

Det gør man til gengæld, da Eva Skov opsøges af ungdomsveninden Veronika og hendes mand Frantz. De er jøder og på flugt fra Tyskland, fordi de har forudset at truslerne mod jøder vil udvikle sig dødsensalvorligt inden for kort tid. Frantz understreger vigtigheden af, at de får hjælp til at komme videre til Sverige, men Karl mener ikke, at de skal bekymre sig, men stole på hans gode ven, den lokale

⁵ Information 3.januar 2020, artikel af Christian Monggaard

politimester. Udtrykket i Franz og Veronikas ansigter, og særligt det desperate blik i Frantz øjne, imod Karls lettere rystede, men dog beherskede og venligt, smilende ansigt, hans bagatelliserende og overbærende reaktion på deres frygt, er en af de mest virkningsfulde scener i filmen.

Jeg er vokset op med danske film. Ikke som et forceret integrationsprojekt, men bare fordi vi godt kunne lide Dirch Passer og Olsen Banden i mit barndomshjem. Min mor havde set 'Matador' i tv i 1980'erne og blev, som jeg husker det, meget begejstret, da serien blev genudsendt i 1997/98. Min bror og jeg var 12 og 14 år, og Matador blev nu også en fast bestanddel af vores fortælling om os selv. En af de ting, man oplever og vokser op med, som man altid vil være bevidst om var der. Noget som på en måde har skabt én. Som at lege på vejen med vennerne, lyse sommeraftener, barndomsværelset, frikadeller såvel som (serbiske) kåldolmer, børnetime, jul. Senere i livet er det andre ting. F.eks. glæden ved at studere noget, jeg brænder for, og at det ikke var umuligt at komme til det. Af den vej har jeg mødt fantastiske mennesker som har fået betydning for mit liv på mange måder

Det var ikke alle danske film, vi så hjemme, der var lige hyggelige, lune og lattervækkende, som dem fra midten af 1950'erne til 1980'erne, jeg ellers havde set mange af. Da tv-kanalen dk4 i en periode mellem 2004 og 2007 hver aften viste gamle danske film, blev jeg først rigtigt bevidst om, at der fandtes en mere mørk og socialrealistisk side af *filmskatten*.

Særligt én af disse alvorlige og realistiske film gjorde indtryk på mig. Det er en af de mindre kendte, der ikke er udgivet på noget medie, og som kun har været vist i tv relativt få gange⁶. Filmen er fra 1948, den hedder 'Tre aar efter' og bygger på et skuespil af Soya. Ikke overraskende handler den om årene umiddelbart efter besættelsen, og om hvordan de to værnemagere, arkitekten Hans P. Isling (Angelo Bruun) og direktøren Andreas Hylmark (Ib Schønberg), håndterer efterkrigstidens dom om deres samarbejde med besættelsesmagten. Man møder også byretsdommeren, der dømte modstandsfolk, "sabotøren", kvinden/hustruen om hvem det siges, at hun har haft et forhold til en tysk officer, datteren (også til en værnemager), hushjælpen fra Sønderjylland, hvis forlovede mistede livet 9. april 1940, de protyske danske, og de mange, mange "lunkne".

Ligesom 'De forbandede år' personificerer denne film også flere af de konfliktfyldte roller og positioner i samarbejdspolitikken umulige spil. Men jeg synes, at den gamle af de to film er mere overbevisende. Måske er det urimeligt at sige. Den er trods alt filmet kun 'Tre aar efter' krigen, hvorimod 'De forbandede år' har en distance til begivenhederne på 75 år.

Den distance kan man naturligvis kompensere for med fornuftig historisk research. Men rent manuskriptmæssigt har jeg ofte en oplevelse af dissonans. For det første opleves det, som om en ny dansk film giver sig ud for at være en 'gammel dansk film'. Det er tydeligst i sproget og udtalen af replikkerne. Filmen prøver at være noget andet, og det bliver nemt lidt latterligt. Men det fungerer faktisk, hvis replikkerne udtales naturligt, tættere på en udtale, vi kender i dag, men med det ordforråd, der nu engang svarer til den tid, der portrætteres. Det fungerer naturligt i '9. april', '1864', 'Krøniken' (til tider) og 'Matador'. Jeg er ikke helt sikker på om det er det, der sker i 'De forbandede år', eller om replikkerne faktisk bare er skrevet på en måde, der ikke rigtig fungerer naturligt i fremførelsen. Man bliver konstant 'vækket' til bevidsthed om, at det er skuespil og film, og man spørger sig selv om nogen overhovedet ville tale sådan eller bruge den sætning i en given situation. Det skulle man helst glemme, mens man følger udviklingen og betages af filmens visuelle og lydige side. Begge disse filmelementer fungerer for øvrigt upåklageligt. Jeg nyder at se billederne af Danmark 'dengang', få øje på de rekvisitter og kostumer, der utvivlsomt er udvalgt til minutiøst at passe til perioden. Det hedder vist med et fint fransk ord, filmens 'mise-en-scène'. 'De forbandede år' er en virkelig flot film.

Jeg har aldrig tænkt på de forbandede år omkring Danmarks besættelse som noget, der skete i 'et andet land'. Men jeg tænker stadig tit på, hvad min oldefar mon tænkte, og hvordan han reagerede, da Jugoslavien blev besat i april 1941, mens jeg i en parallel, tidsforskuet, forestillet virkelighed befandt mig i Danmark.

[Filmen spiller ikke længere i biografen, men kan siden den 4. maj 2020 – 75-årsdagen for Danmarks befrielse – lejes på en række streamingtjenester eller købes på dvd, fx hos www.gucca.dk, for kr. 99,95]

⁶ Opslag på danskefilm.dk viser at filmen kun har været vist 9 gange i en periode ml. 2004-2007

FORENINGSNYT

Bestyrelsen har omkonstitueret sig: Ny formand og næstformand

Som det vil være Socialpolitisk Forening Hovedstadens medlemmer bekendt, er foreningens årlige generalforsamling udsat til næste år på grund af corona-situationen.

Foreningens formand gennem mere end 25 år, Ove Lund, havde planlagt at trække sig fra formandsposten på generalforsamlingen i år, som var indkaldt til den 17. marts. Men det kunne han ikke, da generalforsamlingen blev aflyst.

Bestyrelsen har i stedet valgt at imødekomme Oves ønske ved – på bestyrelsesmødet den 19. juni – at omkonstituere sig: Ny formand er Patrick Hansen, der tidligere var næstformand; ny næstformand er Halima El Abassi.

Bestyrelsen håber at kunne gennemføre overrækkelsen af årets Yggdrasilpris på et medlemsmøde senere på året, hvor der også vil være lejlighed til at fejre Ove.

Her er foreløbig Oves præsentation af foreningens nye formandskab, ved mødet den 19. juni – der selvsagt foregik i fri luft og med den fornødne hensyntagende afstand.

Kronikkonkurrencen endte uden vindere – i denne omgang

Socialpolitisk Foreningen Hovedstadens kronikkonkurrence om en ny, ambitiøs socialpolitik, som blev udskrevet i oktober 2019 med deadline medio februar 2020, endte uden vindere.

Konkurrencen stillede spørgsmålet: Hvilken rolle skal socialpolitikken spille i udviklingen af fremtidens velfærdssamfund?

Ved deadline var der indkommet 5 bidrag.

Bedømmelseskomiteen, som bestod af Jann Sjursen, Halima El Abassi og Adam Johansen, og som blev tiltrådt af Per Schultz Jørgensen, da Jann Sjursen undervejs fik forfald, vurderede, at ingen af bidragene indfrie kriterierne for konkurrencen.

Da der fortsat og uformindsket er behov for at udfordre regering og Folketing på en socialpolitisk dagsorden, som reducerer den – gennem mange år – stigende sociale ulighed i samfundet og fremmer social, kulturel, økonomisk, etnisk og uddannelsesmæssig lighed, er det ikke udelukket, at Socialpolitisk Forening Hovedstaden på et senere tidspunkt vil gøre et nyt forsøg med en kronikkonkurrence.

De nominerede til årets Yggdrasilpris

På grund af corona-situationen måtte bestyrelsen udskyde årets generalforsamling. I samme ombæring blev offentliggørelse af prismodtageren og overrækkelse af Yggdrasil-prisen udskudt.

Bestyrelsen kan på nuværende tidspunkt ikke sige noget om, hvornår prisoverrækkelsen vil finde sted. Men nomineringerne skal ikke forblive en hemmelighed.

Af cand.scient.pol., MSc Lauge Rasmussen

Bestyrelsesmedlem i Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Socialpolitisk Forening Hovedstadens Yggdrasilpris tildeles til en person, en institution eller en organisation for et nytænkende, nyskabende og innovativt socialpolitisk initiativ inden for foreningens geografiske område. Med prisen følger 5.000 kroner, som i år kan gå til en af tre nominerede:

- Eva Riedel for hendes arbejde med at etablere og drive Hellebro, et værested og herberg for unge hjemløse.
- Ungefællesskabet i Tingbjerg for at skabe og udvikle et lokalt engageret fællesskab, der række udover dem selv og nedbryder fordommene.
- Almen Modstand for deres kamp mod ghettolisten.

Alle nominerede er blevet indstillet af Socialpolitisk Forening Hovedstadens egne medlemmer.

En priskomité på seks medlemmer vælger modtageren, og komitéen består af tre medlemmer valgt af foreningens generalforsamling (Bente Rich, Carsten Larsen og Mette Roerup) og tre medlemmer fra foreningens bestyrelse (Ove Lund, Patrick Hansen og Jørgen Gundlach).

SOC DOK er lykkedes med at interviewe to ud af tre af de nominerede og bringer på den baggrund en kort præsentation af dem alle.

Eva Riedel, direktør for Hellebro

”Når vi ikke er en del af et konstruktivt fællesskab, så bliver folk syge. Vi bliver alle ensomme og har jammerlige liv. Når man er en del af et fællesskab, hvor man er vigtig, og hvor man har en rolle og bliver set og anerkendt for den, man er, så vokser vi alle sammen.” Sådan beskriver stifter, tidligere bestyrelsesforkvinde og nuværende direktør for foreningen Hellebro, Eva Riedel, kernen i sit engagement.

De unge hjemløse, der kommer, bor og arbejder på Hellebro, bliver en del af et fællesskab, som flere af dem selv fastholder. ”Mange af de unge, som vi har hjulpet gennem årene, de er frivillige på Hellebro i dag. Det er helt fantastisk og giver en helt anden indgangsvinkel til at hjælpes ad og løfte hinanden op.” På den måde skaber Hellebro rollemodeller for en type af hjemløse, de unge i alderen 18 til 29 år, der desværre er blevet mere almindelige de sidste seks år. Det er sket i takt med, at billige boliger er forsvundet fra København og andre byer.

Hellebro tilbyder et gratis værested med plads til 120 til 140 unge hjemløse. Foreningen har også et herberg med 31 pladser, og fra april 2020 kommer der 12 udslusningsboliger. Hertil driver Hellebro et kontorhotel til kommercielle lejere, hvor de unge hjemløse kan få et lønnet job og erfaring, som de kan tage videre med sig. ”Det eneste, de her unge drømmer om, er at være ligesom alle os andre. Glade, tilfredse, skattebetalende borgere, som ikke skal gå rundt og skamme sig over, at de ikke har styr på deres liv eller, hvor de bor.”

Selvom Hellebro modtager offentlig støtte, er foreningen i høj grad drevet af privat engagement. Eva Riedel fandt hurtigt ud af, at det var nemmere at bede om produkter og services end at bede om penge. Gennem Eva Riedels netværk fik Hellebro fra sin fødsel mulighed for at låne lokaler ved Sjælør Station i to år gratis. Andet, som foreningens skilte og revisionen af deres regnskab, bliver doneret som en blanding af tid og kompetencer fra private firmaer.

I dag er foreningen er at finde i deres helt egne lokaler i Valby. Det er blandt andet sket takket været Hellebros private partner, Core Property Management, som havde så meget tillid til foreningen, at de

”lagde hånden på kogepladen” og bød på ejendommen, hvor det hele nu foregår. ”Vi har 347 medlemmer, som betaler 200 kroner i medlemskab, så det er jo ikke fordi, at vi er en rig forening. Men det er vi på relationer og samskabelse.”

Eva Ridel håber, at andre vil lade sig inspirere af Hellebro. ”Jeg ville elske, hvis der var et Hellebro i Haderslev og på Lolland og alle vegne,” siger Riedel og opfordrer: ”Ring til mig og kom på besøg. Så jeg kan vise, hvor simpelt det i virkeligheden er. Det, som det kræver, er blod, sved og tårer.”

Ungefællesskabet i Tingbjerg

”Voksne har ret tit en teori om, hvordan man skal tænke og gøre tingene. Unge tænker måske meget mere åbent og frit,” forklarer Eden Tewolde, som er en del af Ungefællesskabet i Tingbjerg. ”Det handler om at turde at drømme og gøre noget ved det. At kunne styrke sig selv og sammen blive rollemønstre for andre.”

Siden 2017 har de unge kæmpet for at ændre fortællingen om Tingbjerg. I dag mødes de en gang om måneden og arrangerer biografter, festival eller diskuterer, hvordan de kan påvirke debatterne om lovforslag fra regeringen. ”Det er meget det med, at vi ikke føler, at vi bliver hørt. Der er meget snak om at bo i udsatte boligområder, men uden at os, som bor her, har de samme tanker omkring det.”

Hvert år den 1. december offentliggør boligministeren en såkaldt ghettoliste. På listen står en række almene boligområder, som boligministeren ud fra en række kriterier stempler som ”ghettoområder”.

I november 2019 tog Ungefællesskabet initiativ til en underskriftindsamling med et krav om, at boligminister Kaare Dybvad dropper ghettolisten. På kort tid indsamlede de tusindvis af underskrifter.

De skrev også et åbent brev til boligministeren med et klart budskab: ”Vi er ikke en virus i det danske samfund. Vi knokler med vores studier, vi arbejder og bidrager til det danske samfund – og vi føler et kæmpe ansvar for at bidrage til Danmark. Vi er medborgere, men ”ghetto”-listen får os til at føle os hadet og uønskede i det land, som er vores hjem ... Fjern listen! Lad være med igen at fortælle os, at vi er et problem”, skrev de.

Eden Tewolde har selv boet i Tingbjerg siden hun var barn. Hun var en af de 18 unge, der startede fællesskabet og har set, hvordan det har engageret og udviklet de unge omkring i området. De unge har delt deres oplevelser af Tingbjerg i læserbreve, radiointerviews, på Roskilde Festival, Ungdommens Folkemøde samt i det lokale kulturhus, når politikere kommer på besøg. ”Det er en helt vild stor oplevelse for os at blive hørt af både anerkendte medier og organisationer, da vi føler, at vi aldrig er blevet hørt før. Som ung at skulle sige fra overfor noget, som vi føler er så forkert. Det er jo en kæmpe ting!”

Det var et lokaldemokratiprojekt af Mellempøkeligt Samvirke [MS], der inspirerede de unge til at samle sig tilbage i 2017. I dag hjælper MS de unge med administrativ støtte og praktiske ting som papir og kuglepenne. De kan også hjælpe med at facilitere nogle af møderne, men indhold og udførelse står de unge selv for.

Sommerens lokalfestival bliver den næste store begivenhed for ungefællesskabet. Det er de unges ”blueprint”, forklarer Eden Tewolde. Det koncept, der indfanger alt det de står for. Festivalen er arrangeret af de unge for unge, men bringer hele Tingbjerg sammen med koncerter og madboder for at vise, at ”vi har rigtig mange fællesskaber og foreninger, som kan noget sammen.”

Flere af de unge drømmer om at komme på en studietur til udlandet. At dele deres erfaringer med unge i andre lande. Eller at få deres helt eget lokale til deres ungefællesskab. Men fokus skal være på at den originale idé om at skabe fællesskab blandt de unge gennem events.

At få Yggdrasil-prisen ville være en stor anerkendelse for Ungefællesskabet i Tingbjerg: ”Vi har jo aldrig vundet en pris før. Det er alligevel et andet niveau af anerkendelse. En ting er, at rigtig mange vil snakke med os, men at vinde en pris, det vil betyde rigtig meget,” afslutter Eden Tewolde.

Almen Modstand

”Vi mener, at det er fuldstændigt uhørt at forskelsbehandle et lands borgere og skabe ulige sociale rettigheder udelukkende på baggrund af adresse,” skriver Almen Modstand på deres hjemmeside.

Almen Modstand opstod i 2018 som reaktion på, at den daværende regering lancerede lovpakken "Ét Danmark uden parallelsamfund – ingen ghettoer i 2030". I dag består bevægelsen af lokalgrupper i København, Aarhus og Odense, og repræsenterer beboere fra forskellige afdelinger af det almene boligbyggeri.

På sinde hjemmeside stiller Almen Modstand fire krav. For det første kræver de indflydelse og beslutningsret over de politiske tiltag, der former deres liv og boligområde. De afviser privatiseringen af almene boliger, og ønsker, at der sættes en stopper for lovforslag, der forringer deres lejemæssige og sociale rettigheder. Endelig kræver de, at ghettolisten bliver afløst af en boligpolitik, der skal sikre "en mangfoldig sammensætning af beboere i hele Danmark." I stedet ønsker Almen Modstand at fremme en demokratisk, inkluderende og solidarisk kultur og sammenhold i vores boligområder.

Almen Modstand har ingen talsperson, og nærværende præsentation er derfor baseret på information fra bevægelsens hjemmeside (www.almenmodstand.dk).

OPSLAGSTAVLEN

august – september 2020

Invitation

Kære abonnenter og venner af **Social Kritik**
Vi vil gerne invitere jer til en social komsammen,

Fredag d. 21. august 2020 kl. 15 - 18

i anledning af, at den første æra af Social Kritik – 32 år – er afsluttet med redaktør
og forfatter, Benny Lihmes død i februar 2020.

Tidsskriftets fremtid er endnu ikke helt klar, men der arbejdes på sagen!

Arrangementet afholdes i
Nansensgade 66 (i gården)

Der vil blive serveret lidt vin og snacks, og der vil være mulighed for, at
møde gamle kolleger og artikelforfattere,
mindes og sige et ord
og – for en billig penge -
købe gode gamle numre af Social Kritik (af nogle af de seneste endog klassesæt) og
nogle bøger.

Vi håber, at se en masse gode mennesker og ønsker jer fortsat en dejlig sommer.

Kærlig hilsen fra den afgangende bestyrelse af Social Kritik og
Signe og Ida

PS: Vi har sendt denne invitation ud til så mange, som vi kunne finde af venner og abonnenter.
Men spred gerne invitationen til endnu flere. Alle er velkomne!

FKSA

Foreningen til fremme af
kritisk socialt arbejde

Temamøde tirsdag 15. september 16.30 – 18.00

Institut for Socialt Arbejde, Kronprinsesse Sofies Vej 35, Frederiksberg, Lokale A335

**Kom og mød Mathias Herup Nielsen, Ph.d. i statskundskab,
forsker og underviser ved Aalborg Universitet.**

***Med udgangspunkt i sin bog "Optimismens Politik – Et oplæg
om skabelsen af uværdigt trængende borgere" (2019)***

fortæller Mathias, hvordan sproget i lovgivningen på beskæftigelsesområdet igennem en årrække har omskabt udsatte borgere til at være ressourcefulde og aktivitetsparate i forhold til arbejdsmarkedet. Dette uanset hvor uarbejdsdygtig borgeren er.

I oplægget kommer Mathias bl.a. ind på sine undersøgelser af hvad der er logikken bag den nye beskæftigelsespolitik og nogle af de konsekvenser det har haft for borgerne.

Alle er velkomne!

Bæredygtig flygtningepolitik?

Dialog - på Dutrupgaard søndag 27. september kl. 17.30 - 20.00

Verden står over for en stor og akut udfordring – i at varetage flygtningenes – og dermed vores egen velfærd, men kræver det ikke uoverskuelige resurser, der truer med at ændre vores levevis?

Vi har samlet 6 kyndige personer, der vil samtale om muligheden for at skabe en bæredygtig global flygtningepolitik?

Indledning V/ Thomas Gammeltoft-Hansen.

Forskningsprofessor i retsvidenskab med særlige opgaver i migration og flygtningelov ved Københavns Universitet. Tidligere leder ved Raoul Wallenberg Institute of Human Rights. Forfatter til "Hvordan løser vi flygtningekrisen?" og medforfatter til bogen "Skandinavisk Uro".

I samtalen medvirker ellers:

Charlotte Slente, generalsekretær for Dansk Flygtningehjælp. Har bl.a. været centerchef i Udenrigsministeriet - afdeling for global udvikling. Dansk Flyktningehjælp har aktiviteter i 40 lande, og en omsætning på over tre milliarder kroner.

Steen Hildebrandt, professor emeritus i organisations- og ledelsesteori. Han har et omfattende videnskabeligt forfatterskab bag sig. Bl.a. var han redaktør for bogen «Bæredygtig global udvikling – FN's 17 verdensmål i et dansk perspektiv».

Anders Gadegaard, domprovst ved Vor Frue kirke, København. Han har bl.a. været formand for Danske kirkers Råd, medlem af bestyrelsen i Kirkernes Verdensråd og Folkekirkens Nødhjælp.

Christen Sørensen, professor emeritus i økonomi. Han har haft en række tillidsposter bl.a. som overvismand i det økonomiske råd. I 2018 var han medforfatter til bogen «Fundamentet under EU vakler – Et forslag til genopbygning».

Tovholder
Nynne Bjerre Christensen

journalist, med Master i European Studies fra King's College London.. Frem til sommeren 2019 var hun vært på DR2s daglige nyheds- og debatprogram "Deadline".

Gratis adgang

Tilmelding: post@dustrupgaard.dk

Sted: Dutrupgaard Kongevejen 256, 3070 Snekkersten.

— — —
ARKIVET

**Socialpolitisk
Forening
Hovedstaden**

Crossing Borders

DUTRUPGAARD